Миллий Тикланиш

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг ҳафталик газетаси

1999 йил, 23 ноябр

43 (216)- сон

САЙЛОВЛАР — КУЧЛИ ҲОКИМИЯТДАН КУЧЛИ ЖАМИЯТ САРИ ЙЎЛ

Азиз ҳамюртлар! Муҳтарам сайловчилар!

Миллатнинг эртанги тақдири, жамиятнинг тараққиёти қонунларга ва қонунларни қабул қилишда иштирок этувчи Олий Мажлис депутатларига боғлиқ. Кучли ҳокимият вазифаларини маҳаллий ҳокимият идораларига узатиш асосида кучли демократик жамият қуриш ва жамиятнинг ҳар бир бўғинини зиё нури билан ёритиш «Миллий тикланиш» демократик партиясининг бош мақсадидир. Тараққиётнинг энг олдинги сафида борувчи зиёлилар учун овоз беринг! Уларнинг йўли эзгулик ва ғалаба йўлидир!

Озод сайловлар шукуҳи дилда

ДАМ БУ ДАМДУР...

Улкан сайловларга сайловчилар ва номзодлар кун-кундан тайёргарлик жараёнларини чинакам фаолиятларига уйғунлаштириб бормоқдалар. Номзодларнинг сайловчилар — халқимиз билан бўлиб ўтаётган учрашувлари кишиларимизнинг бу маънода фаоллашиб, ўз ҳуқуқини ва масъулиятини тобора теранроқ англаётганидан далолат бермоқда.

— Катта ва кичик муаммоларни, хусусан, ўз туманида турли соҳаларда ечимини кутаётган вазифаларни ўзлари сайлайдиган номзодлар кўмагида чинакам демократик тартибда ҳал қилинишига катта ишонч билан турибдилар, — дейди 39-Булоқбоши сайлов округидан сайловчилар билан учрашувларда қатнашган номзодимиз Тошпўлат Тошлонов. — Улар учрашувларда бизга шу ҳақда сўз айтаяптилар. Муаммоларга ҳар бир партия ва ҳар бир номзоднинг муносабати, уларнинг аниқ таклифлари ва ҳаракат дастурларининг моҳияти сайловчиларни қизиқтираётгани бизни қувонтиради. Ва сайловчилар бу учрашувларда мулоқотга киришиб, ўз саволларига жавоб олмоқдалар.

Ҳақиқатда, бу дамлар қизғин, бу дамлар масъулиятли ва эркинлик нафаси билан қувончли, мангу буюк келажагимизнинг ибтидо дамларидир.

Оила ва шахс

ХОНАДОН ҲИКМАТИ

Шарқда азалдан оила асосий тарбия ўчоғи саналади. Тарбиянинг миллий хусусият касб этиши ҳар бир тараққиёт жараёни учун мезон бўлиб келган. Шу маънода оиладаги миллий тарбиянинг этнопсихологик хусусиятлари ҳақида мулоҳаза юритиш истагидамиз.

Миллатимиз ўзига хос этнопсихологик хусусиятларга эга. Унинг ўзига хос турмуш тарзи, характери, оиласи ва урф-одатлари бу хусусиятларнинг асрлар давомида шаклланиб, сайқалланиб келишини таъминлаган. Булар оилада боланинг шахс сифатида тарбиялаб вояга етказишда ўз ижобий таъсирини кўрсатади. Бизнинг фикримизча, оиладаги миллий тарбиявий жараёнда этнопсихологик хусусиятларни ҳисобга олиш муҳим аҳамият касб этади. Бунда:

Биринчи. Оилада фарзанднинг миллий характерли бўлиб ўсиши. Қадим мутафаккирларимиз оилада, таъбир жоиз бўлса, миллий характерли бўлиб ўсишар эди. Навбатдаги тарбия босқичи бўлган мактабга улар шаклланган характер билан боришар эди. Бугун ҳам оилада ўз миллати қиёфасидан хабардор, одобахлоқли, ота-онасини идеал билувчи, ўзидан катталарга ҳурмат сақловчи, руҳий кўтаринкиликка эга фарзандлар тарбияланиб, вояга етишлари лозим. Айниқса, мактаб ёшидаги бола, модерн қиёфали эмас, балки миллий руҳиятли инсон сифатида шаклланаётган фарзанд бўлиши лозим.

Иккинчи. Оилада фарзанднинг замон кишиси бўлиб ўсиши. Бунда замон талабларига жавоб берадиган фидойи, Ватанни севувчи, жамият муаммоларини ўзиники билувчи, умум ишида фаоллик кўрсатувчи, маданиятли шахсни тарбиялаш назарда тутилади. Собиқ совет тоталитар тузумида «замон кишиси» деганда, бир сўз билан айтганда, яккаҳукмрон мафкурага қарсакбоз бўлувчилар тушунилар эди. Бугун эса, биз тушунган ва истаган замон кишиси ўз мустақил фикрига эга бўлган энг фаол кишидир. Фарзандни замон кишиси қилиб тарбиялаш учун аввало оила соҳибларининг ўзлари саводхон, маънавий мулоҳазали бўлиши матлубдир.

Учинчи. Оилада фарзанднинг миллий мафкурали бўлиб ўсиши. Президентимиз ўзларининг ҳар бир чиқишларида жамиятда миллий тафаккурнинг тезроқ қарор топишини орзу қилиб таъкидлайдилар. Чунки миллий тафаккур миллатнинг тажрибалари ва инсоният тафаккур бобида эришган ютуқларни уйғун тарзда қабул қилиш натижасида шаклланади. Бунинг учун оилада фарзандни саводхон қилиб тарбиялашга эътибор қаратиш муҳим.

Ўзбек оиласида бериладиган тарбиянинг этнопсихологик мазмуни бугунги тарбиявий муаммоларни ҳал этишда ишонарли таянч бўлиб хизмат қилади. Бунинг учун миллатимизда тажриба ва асослар етарли. Фақатгина уни ўзлаштириб ва такомиллаштириб борсак, тарбиявий ҳаётга, хусусан, оилага тадбиқ қилсак, бас.

Кези келганда, яна бир нарсани таъкидлаб ўтиш жоизки, тарбия жараёнида этнопсихологик хусусиятларни ҳисобга олиш миллий маҳдудлик эмас, балки тараққиётнинг миллий ўзанини белгиловчи омилдир. Ҳозирги ижтимоий-сиёсий ҳаётимиз ушбу масалани ижобий ҳал қилишни тақозо этмоқда. Бу шаклланаётган янги миллий мафкурамиз талабларига ҳам тўла уйғундир.

Гулбаҳор АЗИМОВА,
Республика «Оила» илмий-амалий маркази аспиранти

МУБОРАК КАРИМХЎЖАЕВАНИНГ САЙЛОВОЛДИ ҲАРАКАТ ДАСТУРИ

«Миллий тикланиш» партияси дастурининг мазмун-моҳиятидан келиб чиқиб тузилган мазкур дастурда «Барча соҳалардаги Миллий тикланиш — Миллий юксалишни, бу эса БУЮК ЎЗБЕКИСТОННИ БАРПО ҚИЛАДИ» деган шиоримнинг асосларини яратиш ҳаракат йўналишлари акс этган.

Сиёсий соҳада: Миллий ғоя, миллий истиқлол мафкурасини тарғибот қилиш орқали Ўзбекистон халқининг умуммиллий, ватанпарвар бирлигини янада мустаҳкамлаш, маънавиятга йўғрилган демократия, инсон ҳуқуқлари, манфаатлари ҳимоясини янада такомиллаштириш, кучли давлатдан кучли жамиятга ўтишни ҳуқуқий таъминлашга қаратилган фаол иштирок этишдир.

Иқтисодий соҳада: ишлаб чиқариш оилавий бизнесни ривожлантириш, иш ўринларини ташкил қилиш, тўкин-сочин ҳаёт манбаи бўлган хусусий мулкчиликни ривожлантириш, табақалаштирилган солиқ тизими масаласини муҳокама қилиш, халқ хўжалигининг барча соҳаларида соғлом рақобатни рағбатлантирувчи қонунчиликни такомиллаштиришда иштирок этиш; амалиётчи иқтисодчи аёл сифатида оналар, аёлларни ижтимоий-иқтисодий қўллаб-қувватлаш; ишлаб чиқарувчилар орасида соғлом рақобат муҳитини ҳосил қилиш орқали харидорлар манфаатларини ҳимоя қилиш.

Ижтимоий соҳада: Пенсионерлар, ногиронлар, ёлғиз оналар, ўқувчи, талабаларни ҳар томонлама ҳимоялаш. Ишсизларга янги ишчи ўринлари ташкил қилиш, ўқитувчилар, тарбиячилар, тиббиёт, маданият ходимлари, зиёлиларнинг иқтисодий ҳолатини янада яхшилаш. Аёл, она, оила, болалар манфаатлари ҳимоясига алоҳида аҳамият бериш.

Маънавият ва маърифат соҳасида: Миллий маънавиятимиз дурдоналарини тиклаш, асраб-авайлаш, миллий тарбияни юксалтириш, жамиятнинг маънавий янгиланишида фаол иштирок этиш, аҳолига савдо хизмати кўрсатиш маънавияти ва маданиятини юксалтириш, харидорлар талабларини муттасил ўрганиб, уларни қондириб боришга қаратилган ишларни амалга ошириш, харидорлар эҳтиёжларини ўрганиш орқали ички ва ташқи савдо алоқаларини такомиллаштириш.

ГУЛАНДОМ БОНУ

Хоҳ бирон маърака-издиҳом, хоҳ гавжум илмий анжуман, хоҳ бирон мажлис-маросим бўлсин, у мени кўргани ҳамон маҳкам қучоқлаб, бетларимдан «чўлп-чўлп» ўпади. Меҳр тўла кўзларида ёш билан, худди отасидай эркалайди ва эркаланади. Ҳаммага эшиттириб, «Дадам», «Дадажоним», дейди.

У мени дада дейишга тўла ҳақли. Негаки... Тасодифга асосланган қонуниятми ёки қонуниятга чулғанган тасодифми, билмадим: қиблагоҳи, раҳматлик профессор Ҳисом Ғуломов зукко тилшунос олим, камина ҳам асл ихтисосим тилшунос бўлиб, узоқ йиллар Фанлар академиясида билла хизмат қилганмиз. Иккаламиз ҳам бир илмий мактабнинг намояндаси, устоз профессор Улуғ Турсуннинг шогирди эдик.

Олим бўлиш осон, одам бўлиш қийин, дейишади. Профессор Ғуломов ҳам олим, ҳам одамохун эди. Она тилимизни жуда чуқур ва нозик биларди. Тилни заргарона ҳис этарди. Таниқли сўз усталари, ойнаи жаҳон сухандонларига адабий талаффуз, оҳанг, зукколик, нуктадонликдан сабоқ берган. Фасоҳат, назокат ва нотиқлик сирларини ўргатган. Луғатшунослик илми ва амалиётида моҳир, ўзбек тилининг шеваларини яхши тасниф қилар эди. Энг муҳими: шарқона ҳаёт тарзи, ахлоқ-одоб, булоқ сувидай мусаффо миллий қадриятларимиз, ўзбеконалик руҳини ўз фарзандларининг онгига ва қалбига теран сингдиришга улгурди. Афсус, узоқ яшамади. У билан сўнгги учрашувим сира ёдимдан чиқмайди. Юзларида илиқ табассум жилваланиб турган бўлса-да, руҳиятида нечукдир ҳорғинлик, ўйчанлик, безовталик ястаниб ётарди.

— Худога шукр, болаларимдан розиман. Ўғлим узоққа кетади, Ғайбулла ука, — деб таъкидлаганди ўшанда у. — Умидим катта. Қизим Гуландом бўлса менинг изимдан кетди... У ҳали отаси эришолмаган чўққини забт этади. Ишонаман.

Шундай бўлди ҳам. Ажабмас, у ўйлагандан ҳам зиёда бўлди. Демак, ҳозир баҳс Гуландом бону хусусида. Ўйланиб қоламан. Дарвоқе, бугунги имлога биноан қандай ёзиш керак? «Бону»ми ёки «бони»? Аслида, ҳар иккаласи ҳам тўғри. «Бону» — хоним, ойим; «бони» — қурувчи, бинокор маъносини беради. Бундай олганда, ҳар иккала сифат ҳам унинг жуссасида ва аъмолида мавжуд.

Гуландом бону Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университети бағрида икки карра толиба бўлди. Икки ихтисосликни қўлга киритди. Аввалига инглиз тили мутахассиси бўлиб чиқди. Кейинчалик, замона зайлига кўра, рус филологиясини ҳам хатм қилиб, яна бир олий маълумот васиқасига эга бўлди. Қўш имтиёзли қизил диплом билан иш фаолиятини бошлади. Дастлаб кафедра лаборанти, сўнгра ўқитувчи, аспирант, фан номзоди, доцент, минбаргоҳ мудираси, фан доктори, профессор, мазкур дорилфунун проректори ва айни маҳалда халқаро журналистика факультетининг декани вазифаларида хизмат қилаётибди.

Омадми? Омад. Бахтми? Олим бўлсанг, олам сеники, дейишади. Тағин айтадиларки: олим бўлсанг... алам сеники. Қай бири тўғри? «Олам»ми ёки «алам»? Ҳар иккаласи ҳам рост!

— Менинг биринчи раҳнамойим, мураббий ва доно муаллимим — раҳматлик падари бузругворим бўладилар, — дейди у хўрсиниб. — Шарафли ва машаққатли илм йўлини ихтиёр этиш, юрак ютиб, игна билан қудуқ қазишга киришиш менга йўл бўлсин эди, агар бошим узра соябоним — ҳазрат дадажоним бўлмаганларида! Мени отам кашф этдилар. Падар дуоси доимо йўлимни қуёш нурларидай чароғон қилиб турди. Буни ҳаёт дейдилар. Ҳаёт эса ҳар хил кечаркан. Гоҳида артилган лампа шишадай, беғубор, ризқ-рўзи файз-бароқотли. Баъзан бундайроқ. Бир қарабсанки, дунё кўзингга тор. Ўзингни қўярга жой тополмайсан... Умуман, аёл бўлиш қийин. Бошимга оғир кунлар тушганида, болаларимнинг адажониси, ёстиқдошим ёнимда туриб берганлар. Токи ҳаёт эканман, рўзғоримдан минг қатла розиман.

— Мен учун яна бир катта таянч устозим, таниқли фан арбоби Жамолиддин Бўронов бўладилар, — дея сўзини давом эттиради Гуландом. — Майда чақир тош кўзингни чиқариши, ҳатто ҳалок қилиши мумкин. Аммо ТОҚҚА суянган одам ҳеч қачон қоқинмайди, йиқилмайди, панд емайди. Ким нима деса деяверсин. Мен таобад бу донишманд инсондан розиман. Жамолиддин Бўронов зукко, тадбиркор, мард ва ҳалол инсон. Қиёсий тилшунослик, герман филологияси, типология, лисоний таржимашуносликда тенги йўқ алломаи даврон. Диёримизда унинг панжасига панжа ура оладиган олим йўқ. Дангалчи. Оғани бу ерда ҳақли суратда дорилфунуннинг отаси деб билишади. Нақл борким, ёнингдан оққан сувнинг қадри йўқ. Бундай зотларни асраш керак.

Гуландом Боқиева бешта тилни билади. Ўзбек тили, инглиз тили, рус тили, форс-тожик тили... Яна бир муқаддас тил — ОИЛА тили: содиқ ёстиқдош, қуда-анда, қавм-қариндош, фарзандлар билан мулоқот тили, сарпо-саришталик, муросаю мадора, инсоф ва диёнат тилини яхши эгаллаган. Шу тил билан туғиласан, шу тил билан яшайсан, шу тилда куласан, шу тилда йиғлайсан ҳам киши...

Ровийлар айтурлар: бир тилни билсанг — бир карра одамсан. Икки тилни билсанг — икки карра одамсан. Уч тилни билсанг — уч карра одамийликни хатм қилгансан...

У инглиз тилида гапиради: миллиардлаб инсонлар билан мулоқотга кириша олади. Рус, форс-тожик тилларида миллионлаб кишилар билан сўзлаша билади. Ўзбек тилида эса бутун жону жаҳони, ўз халқи, ва боя айтганимдай, оиласи, онайи зори, укалари, гулдай фарзандлари ва мурғак набиралари билан яйраб «чуғурлашади». Рост-да: шу тил эмасми уни кенг, ёруғ оламга олиб чиққан. Шу тил эмасми уни одам қилган, унга исм-жисм, обрў-эътибор, бурд, дийну диёнат, иймон берган. Шу тил эмасми унга Ўзбекистондай кенг ва ёруғ Ватан ато этган. Шу тил эмасми уни кўп минг йиллик тарихи, миллати, етти пушт аждоду авлодлари билан боғлаб турган ришталар рамзи.

Сайлов баҳона, дийдор, изҳори дил ғанимат. Бу гапларни, азиз муштарий, воқиф бўлгайсизким, филология фанлари доктори, профессор Гуландомой Боқиеванинг Республика Олий Мажлисига депутатликка номзоди қўйилгани муносабати билан ёзаётибман.

Гуландом Тиллар дорилфунунида проректор ва декан вазифаларида ишлар экан, ўзини «халқаро миқёс»да кўрсатиб қўйиш учун ҳаракат қилаётгани йўқ. Кўптиллилик, зуллисонайнлик унга насиб этган экан, бу шунчаки ноёб полиглотлик қобилиятини намойиш этиш учун ҳам эмас. Э-э... Киши, борингки, юз тилни билган тақдирда ҳам, қалбида нур, онг-шуурида долзарб, ёруғ, эзгу мақсад ва амалиёт бўлмаса — ватанга, одамларга, эл-улус, раъиятга бундан не фойда?

Бизнинг номзод ҳеч кимга ҳеч қандай ҳавойи, пуч ваъдалар бермайди. Ваъдабоз эмас. Ҳеч кимни Кўҳи Қофга олиб чиқаман деб қасам ичмайди. Лафзи ҳалол инсон. Аммо оғзини тўлдириб айтса, ҳар қанча мақтанса арзирлик улкан ишларни, сайловчиларига ваъда бермай туриб ҳам, бажариб қўйганлардан. У АҚШ, Юнонистон, Испания, Белгия, Хитой, Туркия, Ироқ, Малайзия сафарларидан бир олам таассурот билангина қайтган эмас. Республикада 13 та хорижий тил марказларини очишда фаол иштирок этди. Она диёрига, қадрдон илмий хонадони — дорилфунунига, шу кунларда сувдай, ҳаводай зарур бўлган валюта олиб келди. Университет раҳбарияти кўмагида, антиқа ажнабий номлар билан фаолият кўрсатаётган бир қанча фирмалар, корпорациялар, марказлар, хайрияжамоа муассасалари тарафидан грант мукофоти тариқасида 500.000 (беш юз минг) доллар маблағни қўлга киритиб, кенг миёқсда қурилиш-таъмирлаш ишларини бошлаб юборди. Янги очилган халқаро журналистика факультетини, бошқа куллиётларни ҳам энг замонавий техникавий жиҳозлар, дарсликлар, луғатлар, ўқув қўлланмалари, чойхона, радио тармоқлари, ўқув телевидениеси билан қуроллантирмоқда. Ўзи декан бўлиб ишлаётган халқаро журналистика факультетининг профессор-ўқитувчилар жамоаси маошларини икки ҳисса оширишга эришди. Икки ҳисса!

Бу кўламдор ишларнинг барини, бундан бўлак яна кўп хайрли юмушларни ҳам, ҳали Олий Мажлис нойибаси бўлмай туриб дўндириб амалга оширди. Бўлар экан. Худо хоҳласа, депутатликка сайланганидан сўнг яна қандай азамат ишларни уҳдалаши...

Йўқ, ҳаддимдан ошмайин.

Буёғи ҳозирча сир.

Соғ-омон бўлсак, иншооллоҳ, кўраверамиз...

Ғайбуллоҳ ас-САЛОМ

XXI АСРГА КЕЧ ҚОЛМАНГ!

•ҚАДРИНГИЗ ТИКЛАНИШИНИ ИСТАЙСИЗМИ?
•УМУМАН ҲАЁТДА ТИКЛАНИШНИ ИСТАЙСИЗМИ?
«МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ»ГА ОБУНА БЎЛИНГ!
ЖАВОБ ТОПАСИЗ!

Азиз юртдошлар!
Ҳар соҳада тикланиш ҳаракатини бошланг! Бу ишда сизга зиё нурини «Миллий тикланиш» газетаси таратади. «Миллий тикланиш»ни ўқинг, унга ёзилинг ва уни тарғиб қилинг! Бу ҳар бир онгли фуқаронинг виждон ишидир.

Бир ўқ атрофида айланар дунё

2000 ЙИЛ МУАММОСИ

Қўшма штатлардан маълум қилишларича, икки мингинчи йил кириши билан компютерларнинг ишдан чиқишининг олдини олиш бўйича амалиётлар учун юз миллиард доллар сарфланади. Америка савдо вазирлигининг ҳисоботида айтилишича, АҚШ иқтисодиёти вақтинчалик қийинчиликларни енгиш учун етарли даражада барқарор. Мазкур ҳисобот муаллифларининг сўзига қараганда, компютерларнинг ишдан чиқиш эҳтимоли хусусида американликларнинг хавотири анча кам. Шунинг учун одамларда охирги дақиқаларда пулларини олиш учун банкларга ёки озиқ-овқат ва кундалик истеъмол молларини жамлаб қўйиш учун дўконларга ўзини урмасликларига тўла асос мавжуд.

ЭНГ ЙИРИК НАРХ

Жаҳондаги энг йирик бриллиантлардан бири Швейцариядаги «Сотбис» аукционида сотилди. Шимолий калифорниялик номаълум харидор аёл мазкур бриллиант учун 4 миллион доллар таклиф этди. Барча қимматбаҳо тошлар каби эндиликда бу бриллиант ҳам ўз номига эга бўлди. Тош эгаси 55 каратлик бриллиантга «Мерена» деб ном берди.

Аукционда сотилган қимматбаҳо буюмлардан бири бриллиантлардан ясалган халқа ҳисобланади. Ушбу нодир буюм дастлабки нархидан икки баравар қимматга, яъни бир миллион долларга баҳоланди. 15 каратли алвон бриллиант савдоси ҳам чакки бўлмади. Мутахассиларнинг фикрича, тошлар орасида бу хил рангдагиси ўта камёб ҳисобланади. У салкам 3 миллион долларга сотилди.

ТАЪНАГА ЎРИН ЙЎҚ

Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилотининг Истамбулдаги саммитида президент Борис Елцин Россиянинг Чеченистондаги ҳарбий ҳаракатларини ҳимоя қилиб чиқди. У 50дан ортиқ мамлакатларнинг олий даражадаги раҳбарлари Россияни бу масалада танқид қилишга ҳаққи йўқ деб айтди. Барча террорчилар тор-мор этилганидан сўнггина Россия Чеченистон масаласини сиёсий йўл билан ҳал этади, деб баёнот берди Россия президенти. Бундан илгари, БМТ Бош котиби Кофи Аннан ва ЕХҲТ раиси Кнут Воллебек террорчилик билан курашда ҳаддан зиёд куч қўлланаётгани хусусида Россияни танқид қилиб ўтишганди.

РОССИЯНИНГ ТАКЛИФИ

Россия Ироқ нефтини экспорт қилишда чеклашни олиб ташлашга чақирди. Ироққа нефт экспортидан тушган маблағга озиқ-овқат ва дори-дармонлар сотиб олиш имконини берадиган БМТ дастурини кўриб чиқиш арафасида ушбу таклиф кўтарилди. Москва, шунингдек, Бағдод билан халқаро ҳаво алоқасини тиклашни қўллаб-қувватлашини ҳам билдирди. Бироқ, АҚШ ва Буюк Британия Ироқ олти ойда беш миллиард доллардан ошиқ бўлмаган микдорда нефт сотиши мумкинлиги, кўрсатилган шарт ўзгармай қолиши лозим, деган фикрда туришибди. Шу билан бирга БМТ Хавфсизлик Кенгашида Ироқдаги ҳарбий дастур назоратини қандай амалга ошириш мумкинлиги хусусида мунозаралар давом этмоқда.

«Туркистон-пресс»

ЎзМТДП томонидан Олий Мажлис депутатлигига кўрсатилган номзодлар билан таништирамиз

ИБРОҲИМ АБДУҒАНИЕВНИНГ САЙЛОВОЛДИ ҲАРАКАТ ДАСТУРИ

Ушбу дастурда Миллий тикланиш партиясининг стратегик вазифаси ифода этилган бўлиб, унинг асл мақсадини — «Миллий тикланишдан жаҳон цивилизацияси сари» ғояси ташкил этади.

Сиёсий соҳада: «Ўзбекистон — умумий уйимиз» шиори остида жамиятда барқарорликни, миллатлараро, динлараро ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш.

Иқтисод соҳасида: — иқтисодий ислоҳотларнинг ўзбек моделини ҳаётга тадбиқ этиш жараёнида республикамизнинг миллий иқтисодиётини тобора ривожлантириш, ўзбек халқининг руҳиятига мансуб бўлган меҳнатсеварлик, тадбиркорлик, ҳалоллик ва бошқа шу каби хислатларини инобатга олган ҳолда, кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришни жадаллаштириш. Бунга асосий диққат-эътибор дунёга машҳур бўлган миллий ҳунармандчиликни, маҳаллалар қошида кичик корхоналар очиш, касаначилик (уй) меҳнатини ташкил қилиш орқали тиклаш ва ривожлантиришга қаратиш.

Ижтимоий соҳада: пенсионерлар, ёлғиз оналар, талабалар, ишсизлар ва ногиронлар ҳимоясини кучайтириш.

Зиёли — олимларни ўқитувчиларни, тиббиёт ходимларини маданият ва бошқа соҳага мансуб хизматчиларни моддий аҳволини яхшилашга алоҳида эътибор берилади.

Халқимиз орасида маънавият ва маърифат ишларини янада юқори кўтариш, айниқса, талабаларни, ўқувчиларни тарихий, миллий, маънавий-маърифий ва умуминсоний қадриятларни тиклашга жалб этиш, уларни ўзлигини англаш, миллий онгини ошириш, дунёқарашини ўзгартириш кўзда тутилади. Олий Мажлис сессияларида биринчи навбатда қуйидаги масалаларга эътиборни қаратиш керак деб ҳисоблайман:

1. Ёшлар муаммолари бўйича вазирлик тузиш;
2. Қуйидаги қонунларни қабул қилиш:
— давлат хизматчилари ҳақида;
— Интеллектуал мулк ҳақида.
3. Касаначилик (уй меҳнати) меҳнатидан унумли фойдаланиш ва бу борада яратилган шарт-шароитлардан касаначиларнинг тўла фойдаланишини қаттиқ назоратга олиш.
4. Миллий кадрлар тайёрлаш дастурини, таълим, «Ўзбекистон Республикасида ёшлар сиёсатининг давлат асослари»га, жисмоний тарбия ва спорт ҳамда соғлиқни сақлашга бағишланган қонунларни ҳаётга тадбиқ этишда фаол қатнашиш.
5. Чет эл жамғармалари, «Устоз», «Умид» жамғармаларидан унумли фойдаланиш, чет эл ўқув юртларида ўқиб келган ёш мутахассисларга олган билимларини Ўзбекистоннинг ривожига сарфлашлари учун шароит яратиш.
6. Нафақа олаётган фуқаролар учун тўла равишда нафақа (пенсия) олиб ишлаётган мутахассисларнинг рўйхатини кенгайтириш мақсадида иқтисодий база яратиш;

Нафақа олувчиларга тегишли тизимни такомиллаштириш (нафақа бадалларини ҳисобга олишда, ҳамдардликдан (солидарность) якка тартибдаги принципларга ўтиш).

7. Қабул қилинган қонунларнинг бажарилишини назорат қилиш мақсадида мутасадди шахсларни ва масъул ташкилотлар раҳбарларини маҳалла ва бошқа жамоат ташкилотлари олдида ахборот беришларини мунтазам йўлга қўйиш, матбуот телевидение, радио орқали халққа етказиш.
8. 90-Наманган сайлов округидан Олий Мажлис депутатлигига номзод сифатида ушбу округ фуқароларининг иқтисодий, ҳуқуқий ва ижтимоий масалаларини ечиш, уларнинг ҳаётий манфаатларини Наманган шаҳри, туман, вилоят ҳокимиятлари ва давлат ташкилотлари олдида ҳимоялаш масалалари билан мунтазам шуғулланиш.

БЕКМУРОД ҚОДИРОВ

135 — Шеробод сайлов округидан

1948 йил 20 ноябрда Сурхондарё вилояти, Шеробод туманидаги «Хўжанқо ота» ўрамидаги Чинор қишлоғида туғилган. 1970 йилда Термиз давлат педагогика институтининг педагогика факултетини имтиёзли диплом билан тугатган. 2 йил Сурхондарё вилоятининг «Сурхон тонги» рўзномасида адабий ходим бўлиб ишлагач, армия хизматини ўтаган.

1973-75 йилларда Ёшлар қўмитаси котиби, 1975-78 йилларда Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтида аспирант, 1978-84 йилларда табиёт факултети декани, 1988-99 йилларда педагогика ва психология факултети декани бўлган. 1999 йил сентябр ойидан педагогика ва жисмоний тарбия факултети декани лавозимида ишлаб келмоқда.

Бекмурод Қодиров педагогика фанлари доктори, профессор, халқаро педагогика Фанлари академиясининг академиги.

У «Ўзбекистон Халқ таълими аълочиси», «Ҳарбий ҳаво кучлари аълочиси» нишонлари соҳиби.

Оилали, 5 фарзанднинг отаси.

ЭРКИН КАРИМОВ

12-Қорақамиш — сайлов округидан

Эркин Каримов 1942 йил 21 январда Самарқанд вилояти, Каттақўрғон шаҳрида хизматчи оиласида туғилди. 1963—1967 йилларда Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институтида таҳсил олган. Сўнгра шу институтда кафедра ўқитувчиси, 1976—1988 йилларда Ўзбекистон Давлат Жисмоний тарбия ва спорт қўмитасида тренер, 1988—1990 йилларда Тошкент шаҳри ва вилояти касаба уюшмалари «Ўзбекистон» жисмоний тарбия ва спорт жамиятида бўлим бошлиғи, 1988—1994 йилларда Тошкент давлат техника университетида ўқитувчи, доцент, 1994 — 1996 йилларда Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигида бўлим бошлиғи, 1996—1999 йил 2 январгача Тошкент Молия институтида мураббийлар кенгашининг раиси, доцент вазифаларида ишлаб келди. Айни пайтда ТошДУ жисмоний тарбия кафедрасининг доценти лавозимида фаолият кўрсатиб келмоқда.

Эркин Каримов Ўзбекистон

Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси Фахрийлар кенгаши ҳамда Олимпия Миллий қўмитасининг аъзоси, Республика оғир атлетика федерациясининг вице-президенти, миллий тоифадаги ҳакам, халқаро синф спорт устаси,

Оилалик, 3 фарзанднинг отаси.

ОЗОД АТА-МИРЗАЕВ

24-Юнусобод сайлов округидан

Озод Ата-Мирзаев 1939 йил Тошкент шаҳрида хизматчи оиласида таваллуд топган.

1962 йили Тошкент Давлат университетининг география факултетини битирган ва у ерда илмий тадқиқот бўлимида меҳнат фаолиятини бошлаган.

1962 йилдан то 1998 йилгача Тошкент Давлат университети география факултетида ишлаб келган. Катта лаборант лавозимидан бошлаб, кичик илмий ходим, катта илмий ходим, катта ўқитувчи, доцент,

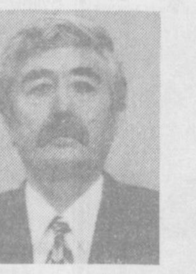

аҳолишунослик илмий тадқиқотлар лабораторияси мудири, кафедра мудири лавозимларида ишлаб келган.

1998 йилдан Ўзбекистон Республикаси «Ижтимоий фикр» жамоатчилик фикрини ўрганиш марказида илмий ишлар бўйича директор ўринбосари лавозимида ишламоқда.

1995 йилдан Ўзбекистон Республикаси Миллий тикланиш демократик партиясининг аъзоси, партия Марказий Кенгашининг котиби. О. Ата-Мирзаев география фанлари доктори, профессор, аҳолишунос олим.

Оилалик, уч фарзанди бор.

РАШИД ШУКУРОВ

178-Қўқон сайлов округидан

Рашид Шукуров 1942 йил 14 январда Фарғона вилояти, Учкўприк туманидаги Ёв қишлоғида туғилган.

1960—1965 йилларда Қўқон Давлат педагогика институтида ўқиган.

1965—1968 йилларда Учкўприк туманидаги 8-мактабда бошланғич синф ўқитувчиси, 1968—1975 йилларда ЎзФА Тил ва адабиёт институтида лаборант, илмий ходим лавозимларида ишлаган.

1975—1979 йилларда Тошкент Давлат Маданият институтида катта ўқитувчи, 1979—1996 йилларда Қўқон Давлат педагогика институти ўзбек тилшунослиги кафедрасининг катта ўқитувчиси, кафедра доценти, кафедра мудири, тарбиявий ишлар бўйича ректор ўринбосари вазифаларида ишлади. 1996 йилдан шу институтда маънавий-маърифий ишлар бўйича биринчи проректор лавозимида фаолият кўрсатиб келмоқда. Рашид Шукуров филология фанлари номзоди, 1994 йилда «Ўзбекистон Республикаси Халқ маорифи аълочиси» нишони билан мукофотланган.

Оилали. Уч фарзанднинг отаси.

РАҲМАТАЛИ ЖАЛИЛОВ

176-Яйпан сайлов округидан

Раҳматали Жалилов 1958 йилнинг 20 августида Фарғона вилояти, Ўзбекистон тумани Сочтепа қишлоғида деҳқон оиласида туғилган.

Меҳнат фаолиятини Ўзбекистон туманида оддий ишчи сифатида бошлади.

1982 йили Тошкент политехника институтининг механика-машинасозлик факултетини битирди.

1982—1995 йилларда «Фарғонанефттеххиммонтаж» қурилиш-монтаж трестининг Қўқон «Промантаж» монтаж бошқармасида уста, бўлим бошлиғи, бошлиқ муовини, бош муҳандис, бошқарма бошлиғи вазифаларида ишлади. 1996 йилдан 1998 йилгача «Фарғонанефттеххиммонтаж» қурилиш монтаж тресги бош муҳандиси ва 1998 йилдан ҳозирги кунгача трест бошқарувчиси лавозимида ишлаб келмоқда.

У Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги давлат ва жамият қурилиш академиясини тамомлаган. 1998 йили ишдан ажралмаган ҳолда Фарғона Политехника олийгоҳининг иқтисод факултетини тугатган.

Оилали, тўрт нафар фарзанди бор.

САРВАР ҚОДИРОВНИНГ САЙЛОВОЛДИ ҲАРАКАТ ДАСТУРИ

Сиёсий соҳада: ислоҳотларни демократик руҳда кечиши учун ижтимоий шарт-шароитлар яратиш; шарқона демократия тамойилларини таркиб топтириш; сиёсий маданиятни юксалтириш; ҳокимият бошқарувида фуқаролар сиёсий фаоллигини ошириш; қонунлар ижроси, ҳокимият ва давлат органлари устидан фуқаролар ҳамда жамоат ташкилотлари назоратини кучайтириш; омма, айниқса ёшлар ўртасида миллат ва давлат хавфсизлигига таҳдид туғдирувчи, хусусан, авторитар, миллатчилик, терроризм, диний ақидапарастлик, диний мутаассиблик каби кўринишларга қарши муросасиз кураш олиб бориш; аҳоли, айниқса, ёшлар томонидан миллий-руҳий тикланиш, миллий истиқлол мафкураси моҳиятини чуқур англаб олинишига ва теран идрок этилишига эришиш.

Ижтимоий соҳада: оила давлат таянчи экан, ҳар бир оиланинг ўз уй-жойи бўлишида давлатнинг моддий кўмаги зарурлигини таъкидлаш; кишилар саломатлиги ва хавфсизлигини муҳофаза қилиш тизимини янада такомиллаштириш; хусусий мулк ва тадбиркорликни ривожлантириш баробарида табақалаштирилган солиқ сиёсати юритиш зарурлатини тарғиб қилиш; ишчи кучини экспорт қилиш мақсадида махсус фонд ташкил этиш; аҳолини иш билан таъминлашда инвестиция талаб қилмайдиган фаолиятни ривожлантириш; иқтисодий фаолиятларни жиноятлашувига қарши барча чоралар билан курашиш ва бунинг учун бизнесга оид қонунларни такомиллаштириш; ёшлар ўртасида бозор кўникмаларини қарор топтириш ва, шунингдек, катта ёшдаги, хусусан, нафақахўр, ногирон кишиларга давлат томонидан имтиёзлар ва моддий ёрдам миқёсларини кенгайтириш; рақобатчиликни эътироф этган ҳолда, хотин-қизларни мураккаб ва ўзига хос эҳтиёжларга муҳтож шахс сифатида уларни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг алоҳида табақалаштирилган тизимини яратиш зарурлиятини таъкидлаш.

Иқтисодий соҳада: аҳолининг бандлик даражасини ошириш ва шу асосда аҳоли жон бошига тўғри келадиган даромад ва истеъмолни жаҳоннинг ўртача мамлакатлари қаторига олиб чиқиш; янги технологияларни қўллаш, ишлаб чиқаришда чуқур структуравий ўзгаришларга эришиш; мамлакатимизни жаҳон иқтисоди билан чуқур интеграциялашуви баробарида экспорт потенциалини ошириш ва ниҳоят, мустақиллигимиз пойдеворини ташкил этувчи миллий бойликни асраб-авайлаш ҳамда ошириб бориш.

Маънавий соҳада: маънавий-маданий меросга, миллий-фалсафий, бадиий, ахлоқий ва сиёсий тафаккурга таяниш; ёшлар тарбиясида анъанавийлик ҳамда ворисийлик каби фазилатларни шакллантиришга эришиш; тил миллат ва маънавият кўзгуси эканлигини назарда тутиб, давлат тилидан фойдаланишнинг ижтимоий-сиёсий, илмий ва халқаро кўламларини янада кенгайтириш.

Кадрлар тайёрлаш ва таълим соҳасида: Таълим ва тарбиявий ишлар учун оила, маҳалла, жамоат ташкилотлари билан бир қаторда давлат органлари масъуллигини оширишга интилиш, истеъдодли ўғил-қизларимизни қўллаб-қувватлаш ва барча олий маълумотли ёшларни салоҳиятига яраша кафолатланган меҳнат билан таъминлашга эришиш ва шу кабиларни ўзимнинг Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг сайловолди дастури доирасидаги энг муҳим вазифаларимдан деб ҳисоблайман ҳамда уларга ўз фаолиятимда қатъий амал қилишни миллий ҳамда фуқаролик бурчим деб биламан.

ФИКРЛАШГА УНДОВЧИ ДАРСЛИК

Ҳозирги таълим тизимимизда фарзандларимиз боғча ва бошланғич синфлардаёқ адабиёт намуналари билан муайян даражада танишадилар. Бироқ адабиёт махсус ўқув предмети сифатида 5-синфдан ўқитила бошлайди. Бинобарин, адабий таълимнинг йўналиши, таъбир жоиз бўлса, тақдири кўп жиҳатдан айни шу синф учун мўлжалланган ўқув қўлланмасига боғлиқ.

Мана, қўлимда яқингинада чоп этилган 5-синф «Адабиёт» дарслик-мажмуаси китоби. Бу китобни варақлар эканман, кўз олдимдан шўро даврида чиққан «Ватан адабиёти», Истиқлол йилларида яратилган «Ўзбек адабиёти» дарсликлари бирма-бир ўтди... «Ватан адабиёти» китобларининг айрим фазилатларини асло камситмаган ҳолда, улар бутунаси яккаҳоким мафкура тарғиботига қаратилганлигини ўйлаб, бугун хижолат тортасан киши... Ҳар бир синф дарслигида Ленинни, партия ва шўро тузумини, улар инъом этган «бахтли ҳаёт»ни шарафловчи ўнлаб асарлар бўларди. Уларнинг бадииятга қанчалик алоқаси борйўқлиги билан ҳеч кимнинг иши йўқ эди. Ниҳоят, 1991 йили нуфузли ижодий гуруҳ томонидан тузилган ўқув дастури ва шу дастур асосида яратилган «Ўзбек адабиёти» дарсликлари бундай нохуш ҳолатларга чек қўйди. Адабий таълимга қуруқ тарғибот қуроли эмас, биринчи галда «кўнгил иши», санъат ҳодисаси, ёш авлод қалбига нафосат, соф эзгу туйғулар олиб кириш, комил инсонни тарбиялаш воситаси сифатида қараладиган бўлди.

Хўш, янги «Адабиёт» дарслик-китобининг амалдаги «Ўзбек адабиёти» дарслик-мажмуасидан фарқи нимада?

Биринчидан, дарслик учун асарларни танлаш, муайян тизимга солиш, мақсадга йўналтириш, гуруҳлаштиришда 5-синф ўқувчисининг ёш хусусияти, адабиёт бўйича тайёргарлиги, қизиқиш ва майллари тўла ҳисобга олинган. Иккинчидан, дарслик учун энг баркамол — юксак бадиият намуналари билимдонлик ва нозик дид билан танланган. Миллий адабиётимиз, маданиятимиз намуналари билан баробар жаҳон бадиияти дурдоналари ёндош ҳолда берилган. Айниқса, Имом Бухорий ҳадислари, Конфуций ҳикматлари, Алишер Навоий, Саъдий Шерозий ижодидан намуналар, Бобур рубоийлари, А. Қодирийнинг «Жинлар базми», Ч. Айтматовнинг «Олтовлон ва еттинчи», А. Экзюперийнинг «Кичкина шаҳзода», Н. Думбадзенинг «Hellados» асарлари дарслик-мажмуага зеб бериб турибди. Бир вақтлар мактаб адабиёт дарсликларига киритилган, кейинчалик негадир дарсликдан тушиб қолган «Уч оға-ини ботирлар», Муқимий «Саёҳатнома»си, Ҳ. Олимжоннинг «Ойгул билан Бахтиёр» асарларининг қайта тикланиши, менинг назаримда, мақбул иш бўлган.

Олдинлари дарслик учун гоҳо ўқувчиларнинг «ёш хусусиятлари», «педагогик мақсадлар»га мослиги баҳонасида жўнроқ, ибтидоийроқ асарларни олиш ҳолларига ҳам дуч келар эдик. Бу дарсликда бундай ҳол деярли учрамайди. 5-синф ўқувчисига раво кўрилган ҳар бир асар ҳар қандай ёшдаги, савиядаги ўқувчига маънавий озиқ бера олади, уларни турли ёш ва оила аъзолари орасида ўқиб ҳузур қилиш мумкин. Бинобарин, бу китоб нафақат мактаб дарслигини, балки ҳар бир ўзбек хонадони китоб жавонини ҳам безашига аминман.

Тикланиш ишлари

Мумтоз адабий асарларимиз ҳақида гап кетганда, «тушунилиши қийин» деган иборани тез-тез эшитиш мумкин. Бу гапда қанчалик жон борлигини билмадиму, ушбу дарсликни ўқиб, бир қиёс мени ҳайратга солди. Дарсликда Бобурнинг саккизта рубоийси ва улардаги «тушунилиши қийин сўзлар» луғати келтирилган. Улар бор-йўғи — 11 та; улар орасида «нома», «сори», «толе» сингари тушунилиши қийин бўлмаган сўзлар ҳам бор. Айни пайтда Э.Воҳидовнинг «Ўзбегим» қасидасидаги «тушунилиши қийин сўзлар» луғати-23та. Мумтоз шеъриятимиздан шунақа барчага «тушунарли» асарларни топиш мумкин экан-ку!

Яна бир муҳим жиҳат — келтирилган рубоийлар орқали Бобур ҳаёти ва шахсиятининг энг муҳим қирраларини, шоирнинг қалб розларини билиб олиш, тасаввур этиш мумкин!

Дарсликдаги энг муҳим янгилик асарларни қай йўсинда талқин этиш, ўтишўқитиш услуби билан боғлиқдир. Авваллги дарсликларда ҳамма нарса тайёр ҳолда берилар, дастлаб муаллиф ҳақида маълумот, сўнг асар матни, охирида эса ўша асар таҳлили тақдим этиларди. Бу бир қарашда ўқувчи учун ҳам, ўқитувчи учун ҳам қулай эди. Янги дарслик муаллифлари мана шу «қулай» усулдан воз кечганлар ва менимча, тўғри қилганлар. Янги дарсликда асарлар таҳлили ўрнига матн бўйича ўнлаб савол ва топшириқлар берилган. Бу савол ва топшириқлар ўқувчини ҳам, ўқитувчини ҳам мустақил ишлашга, фикрлашга ундайди, шунга мажбур этади. Бу ҳол ҳозир амалга оширилаётган таълим соҳасидаги ислоҳотларнинг бош йўналишига тўла мос келади.

Янги дарслик-мажмуа моҳиятини тўла тушуниб, англаб, билимдонлик ва маҳорат билан иш олиб борилса, яқин келажакда адабий таълим соҳасида жиддий ўзгаришлар юз беражагига аминмиз.

Ниҳоят, икки оғиз сўз дарслик-мажмуанинг муаллифлари ҳақида. Қўшиқчиликда «ҳамнафас-жўровоз» деган ибора бор. Истеъдод йўналиши, овози, диди бир-бирига яқин санъаткорларга нисбатан шундай ибора қўлланилади. Ҳамнафас ҳофизлар жўрлигида ижро этилган, ноёб яхлит санъат даражасига кўтарилган ашулалар кўп. 5-синф «Адабиёт» дарслиги муаллифлари таниқли мунаққидлар Наим Каримов ва Умарали Норматовлар ижодий ҳамкорлигида ҳам айни шундай ҳамнафас-жўровозликни кўриш мумкин. Бу ҳол дарслик савиясига сезиларли таъсир кўрсатган, десак хато бўлмаса керак.

Б. МАҲАММАДХЎЖАЕВА,
Тошкентдаги 249-мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

«МИЛЛИЙ МАТБУОТ САҲИФАЛАРИДА»

Ўзлигини англаётган халқимиз учун 20-30-йилларда Туркистон — Ўзбекистонда саноат, қишлоқ хўжалиги, саводхонлик, ҳарбий иш, маориф, санъат, давлат қурилиши ва ҳуқуқ соҳаларида ҳал қилиниши лозим бўлган долзарб муаммолар ҳақида маълумот берувчи «Миллий матбуот саҳифаларида» библиографик кўрсатгич катта аҳамиятга эга. «Туркистон», «Қизил Ўзбекистон» газетасининг 1921-26 йилларида босилган мақолалар рўйхатини ўз ичига олган ушбу йўлланма яқинда «Турон» вилоят илмий универсал кутубхонаси ходимлари (тузувчилар: Ф. Нуриддинова, В. Собирова, Э. Солиҳов) томонидан нашрга тайёрланди ва чоп этилди. Ушбу библиографик кўрсатгичда йигирмадан ортиқ соҳа бўйича бир минг олти юздан ортиқ мақолаларнинг номлари келтирилган. Маълумки, 20-30-йиллар ўзбек фани яхши ўрганилмаган. Ушбу библиография бу даврнинг ҳамма соҳалари бўйича нисбатан тўлиқ маълумот бериб, олимларга ушбу кемтикликни тугатишга ёрдам беради. Мақолалар рўйхати олимларга у ёки бу фаннинг тадрижий ривожланиши бўйича маълумот берувчи маърифий қўлланма, тадқиқотчилар учун дастур-ул-амал вазифасини ўтайди. Унда номлари ҳали кўпчиликка нотаниш маърифатпарвар оталаримизнинг ишлари ҳақида дастлабки маълумотлар олиш мумкин. Қўлланманинг кейинги йил нашрларини ҳисобга олиб бир таклиф киритмоқчимиз.

Кейинги йўлланмада газетанинг тўртинчи саҳифасидаги катта-катта эълонлар ҳақида ҳам маълумот берилса. Шунингдек, газетадаги кичик-кичик мақолалар ҳам кўрсатгичдан ўрин олса яхши бўларди. Чунки бундай кичик мақолаларда халқимизнинг фожиали ҳаёти акс этган. Чунончи, «Туркистон» газетасининг 1924 йил 25 ноябрида қуйидаги кичик хабарда шўролар халқимизни саводсиз сақлаб туриши учун ичкилик йўли билан инсон эътиқодидан оздирганлиги яхши акс этган:

ИЧКИЛИК АВЖ ОЛДИ

Ҳозирги бизнинг Чимкентда баъзи полициячиларимиздан тортиб қора халқни оқартирғучи ўртоқларимизгача ичкилик билан мубтало бўлганлар. Замонамизда тараққий қилиши лозим бўлғон маданият ва маориф ўрнига тескарича ичкиликни тараққий қилиши истиқболимиз учун хавфлидир. Бир киши.

Ушбу мақолалар кўрсатгичи ота-боболаримизнинг ёш авлод келажаги учун қанчалик жон куйдираётганликларини кўрсатувчи кўзгу ҳисобланади.

Эргаш УМАРОВ

ЎТАМИШ ҲОЖИ ТАРИХИ

ДОСТОНИ ЖОНИБЕКХОН

Чун ҳазрати Жонибекхони машҳур алайҳир раҳма отаси тахтиндан хон бўлди, уларнинг адолати, вилояти, каромати машҳур турур. Дашт вилоятинда улар бикин одил ва обид ва зобит подшоҳ кечкани йўқ турур. Отасининг тамом давлатини ҳукм қилур эрди.

Андин сўнг Малик Ашраф теган Табриз ҳокими эрди, шайтон ани йўлдин чиқариб, ўз қизини олди. Анинг қиссаси ул тариқа эрдиким, бир соҳибжамол қизи бор эрди. Бу бадбахт анга ошиқ бўлди, ҳеч турлик ороми-қарори қолмади. Табриз уламоларининдин сўрдики: «Бир кимарса дарахт тикса, тақи анинг меваси етилса, ўзиму есин ё ўзга кишига ҳам берса бўлур». Бу бадбахт худ мақсуди ўз қизи бўлғондур. Бу сўз бирла турур, тақи қизини олур. Табриз уламолари хонга арзадошт қилдиларким: «Бу киши биздин бир мағлата (чалкаштириш) бирлан бир масала эшитди. Биз анинг ғаразини билмайин зоҳирина ҳукм қилдик. Мунунг ғарази худ қизинда бўлғондур. Ҳоло қизини олди, бухуд кофир бўлди. Бизлар ҳам кофирға банда бўлуб турирбиз. Букун подшоҳи ислом сиз турурсиз. Эмди сизга вожиб турурким, ани мусулмонларнинг бошиндин даф қилғайсиз». Айтурлар, хон икинду (аср) намозин ўқуб, масжидда ўлтуруб эрдиким, арзадошт келди. Филҳол олимларни йиғиб сўрдиким: «Сизлар бу сўзга не айтурсиз?» Улар ҳам айдилар: «Балли, сизга вожиб турур, бу кофирни мусулмонлар бошиндин даф қилғайсиз». Бу сўзни эшитдики, масжиддин яна уйга бормади. Уч кун ул масжидда ўлтуруб яроғин қилиб отланди. Тақи бориб Малик Ашрафни ўлтуруб Табриз ва Ироқ вилоятларини олди. Муддатни ўттиз йил подшоҳлиқ сурди. Андин сўнг Оллоҳ таоло раҳматинда восил бўлди. Инна лиллаҳи ва инна илайҳи рожиъуна.

ДОСТОНИ БЕРДИБЕКХОН

Ўғли Бердибекхон отаси тахтинда хон бўлди. Бу Бердибек басе беақл ва бемулоҳаза киши эрди. Ўзининг қариндошларини тақи ўғлонларини менга хонлиқ талашур деб ўлтурур эрди. Айтурлар, Қонгли Тўлубой теган қавми-қариндоши кўп кучлук киши эрди, бу хоннинг оталиғи эрди. Ҳар не айтса сўзиндин чиқмас эрди. Анинг бир ўғли бор эрди, Самай отлиғ. Алп отғучи (мерган) эрди. Ул Самай Жонибекхон замонинда қароқчилик қилур эди. Анинг жиҳатидин хон алайҳирраҳма ани ўлтуруб эрди. Тўлўбой ул ўғлининг аччиғидин бу кенгашни хонга берур, айтур эрди: «Сен ҳоло йигит турурсен. Бу маҳалдақи туғғон ўғлинг тенг ўсар, сен кундин кунга қарирсен. Ул йигит бўлур. Тонгла сен қариғондин сўнг хонлиғингни талашиб олғай. Ҳоло буларни ўлтура турғил. Қачон қарий бошласанг, андин сўнг қўйғайсен». Ул бедавлат ҳам мунунг сўзига кириб ўлтурур эрди. Бу сабабдин анга Керкин Кўтанхон терлар. Анинг замонинда тафриқалик (тарқоқлик) бисёр бўлди. Ўнг қўлни Қиёт Мамай олиб эл-кун бирла Қиримға кетди. Сўл қўлни Қиёт Жир Қутли ўғли Тенгизбуғо Сир дарёси бўйниға олиб кетди. Хон ўз ичкилари (яқинлари ва мулозимлари) бирла Саройда

Қадим Шарқ манбалари

бўлди. Уч йил Сарой шаҳринда подшоҳ бўлди. Андин сўнг вафот бўлди.

Той Туғлибегимки машҳур турур, Ўзбекхоннинг заифаси, Жонибекхоннинг онаси эрди, ул маҳалда ул ҳаёт эрди. Сойинхон наслидин ҳеч киши қолмади. Бегими мазкур айдиким:

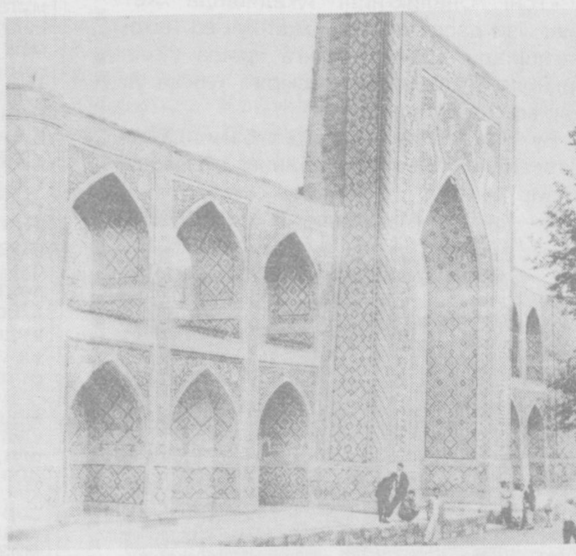

«Эмди хонлиқ била юрт Шайбонхон наслига тегар».

ДОСТОНИ ХИЗРХОН

Ул маҳалда Шайбонхон наслидин Манқутой ўғли Хизр ўғлон терлар эрди, Сойинхон салғон Манқутойнинг юрти Оққўл теганда бўлур эрди. Ўзга ўғлонлардин айрилиб юртинда бўлмоқининг жиҳатин юқорида зикр қилиб турурбиз.

Алқисса, бегими мазкур (яъни Той Туғлибегим) Хизр ўғлонни ундатиб элтиб Сойинхон тахтинда Сарой вилоятинда хон қилди. Бу сўз мунда мавқуф бўлсун, биз келдук Қиёт Жир Қутли ўғли Тенгизбуғонинг эшикиндаги ўғлонларининг ҳикоятлариға ва Тенгизбуғони ўлтуруб Қора Нўғой хон бўлғон ҳикоятлариға.

Ул маҳалдаки Ўзбекхон алайҳирраҳма ғазаб қилиб Йўжихоннинг ўзга заифасиндин бўлғон ўн етти ўғулнинг набираларин эл-кунлари билан Қиёт Исатойғаки қўшун берди, Исатойи мазкур ўлгандин сўнг ўғли Тенгизбуғога қолди. Бу Тенгизбуғо басе беадаб, золим киши эрди. Бу ўғлонларки анинг подшоҳлиғи наслиндин эрди, буларға бисёр жафолар ва беадаблик қилур эрди. Нетакки, отаси Жир Қутли (қабри) устинга иморат солур бўлди, ўзга кишини аралашдурмай, иморатнинг тамом ишин буларға буюрди. Ҳаттоки, суз ташиғон, кирпич қуйғон ва кирпич ташиғон булар эрди. Гоҳисининг орқаси яқир бўлур эрди, гоҳисининг тўши яқир бўлур эрди, гоҳисининг оёғи тўғрулуб жафолар етишиб эрди терлар. Ва Оллоҳу аълам!

Ва тақи ҳар сабоҳ келиб бу ўғлонлар эшикда қўрлар эрди. Ҳар гоҳки суҳбат тутсалар, (Тенгизбуғо), ўз қўлиғаки аёқ (қадаҳ) келур эрди, созандалар ўтак (мадҳ) куйин қўбсалар (чалсалар) эрди. Ҳаминки ўрда ичиндаки ўтак куйин қўбсай бошласа, билур эрди, ул замонки бек қўлиға аёқ келди. Бу ўғлонлар бўркларин солиб (бош кийимларини ечиб) юкунуб турарлар эрди, ул замоға тегруки, аёқни ичкай тақи ўтар қўбсамоқ бас бўлғай. Андин сўнг бўркларин кияр эрди.

Айтурлар, бир маҳалда қиш чилласи эрди, бу бадбахт суҳбат тутуб эрди. Ногоҳ ўтак овози келди. Бу ўғлонлар кундаки дастурча бўркларин солиб юкундилар. Кун совуқ эрди. Ҳусайн ўғлон теган Темур Кутлуғ ва Ўрусхон оталарининг қариндошларидин бўлур эрди, қулоқи ушуди (совуқ қотди) тақи ёрусиндин кўпраки тушди. Андин сўнг анга Чиноқ Ҳусайн терлар эрди.

Бу ҳикоятлар, бу сўзларки эмди зикр қилгум турур, ҳазрати хони мағфур ва марҳум табаллоҳу сароҳу ва жаалал жанната мисвоҳа — ҳазрати Элбарсхондин эшитиб турурмен. Улар қари сўзни яхши билур эрди.

Бердибекхоннинг подшоҳлиқидин уч йил ўтди. Тўртинчи йил куз бошиндин хон хаста бўлур эрди. Тенгизбуғо Сир бўйинда қишлаб эрди. Хоннинг хасталиқ хабари муттасил келур эрди. Кун сабоҳ вақти эрди. Бу ўғлонлар бек эшикинда қўрлаб эрдилар. Тенгизбуғо ул кун саҳар вақтидин қўпуб суҳбат тутуб эрди. Созандалари ябо куйини қўбсаб, йировлари (оқинлари) йирлар эрдилар ва ғавға ва нишотлари (хурсандчиликлари) бор эрди. Сабоҳий кунлари совуқ эрди. Бир куранг (бўз) от минган, бўри териси тўнни жўра кийган киши ўрдаға яқин келиб тушди. Тақи отин кирим (усти ёпик) аробасинға боғлади, ўқсадоқини аробаға устига қўйиб ўрдаға инди. Қўбсай турғон созандалари, йирлай турғон йировлар барчаси бас бўлди. Муддати мадид (анча муддат) бу эл-мажлисдин ун чиқмади. Андин сўнг яна созандалар қўбсай бошладилар ва суҳбат даркард (қизғин) бўлди. Бу ташқариғи ўғлонлар бу ҳолатни мулоҳаза қилиб фикр қилур эрдиларким: «Ие, бу келган киши не киши бўлғай экан, бу эл-мажлисда бу тариқа мутаҳайир (ҳайрон) бўлдилар», — тею. Бу ўғлонлар орасинда икки киши бор эрди. Бириси оқил ва доно эрди, анинг отин Букри Хожа Аҳмад терлар эрди. Баъзилар айтурлар, Соғиши ортуқ (донишманд) Сайчи ўғлон терлар эрди. Яна бириси алп, отқучи, баҳодир эрди, андоғким ул замонда ҳамтоси (унга тенг келадиган киши) йўқ эрди. Анинг отин Қора Нўғой терлар эди. Сўнгқида суҳбат даркард бўлди, оз фурсатдин сўнг Қора Нўғойға ундакчи келдиким: «Бек сизни чорлайдур», — теб. Бу қўпуб бек қошиға инди. Бироз фурсат яна хомуш (жим) бўлдилар. Андин сўнг яна суҳбат даркард бўлди.

Ғулом КАРИМОВ
нашрга тайёрлади.
Давоми бор

Профессор Қамар РАИС

«РАМАЯНА» ВА «АЛПОМИШ»

Эпос деганда муайян адабий жанрни тасаввур этиш анча қийин. Бунга сабаб шуки, Ғарбда қабул қилинган эпос тушунчаси Шарқнинг қаҳрамонлик ҳақидаги ривоятларидан кескин фарқ қилади. Шундай бўлсада, Ғарб ва Шарқнинг айрим маълум ва машҳур достонларини кўздан кечирар эканмиз, эпос жанрида афсонавий қаҳрамонларнинг тарихий кечинмалари баён этилганининг гувоҳи бўламиз. Қатор қийинчиликларни бошдан кечириб ва душманлар билан олишиб, қаҳрамонлар олижаноб мақсад сари интилар экан, улар нотаниш, зулматли ва афсонавий жойларга бориб қоладилар. Бу эса уларнинг ўз жасоратлари, заковатлари ва ахлоқий фазилатларини намоён этишига имкон яратади. Гоҳо уларнинг ўзлари илоҳий қудратга эга бўладилар. Худо ёки маъбудлар уларга хайрихоҳлик кўрсатадилар.

Шу нуқтаи назардан қараганда, икки эпос — «Рамаяна» ва «Алпомиш» ўртасида кўпгина умумийликлар мавжудлигини кузатамиз. Ҳар икки достонда тасвирланмиш воқеалар марказида бош қаҳрамонларнинг гўзал ва вафодор аёлларга бўлган муҳаббатлари ётади. Рам Ситани севади, ўз эрига садоқатли бу аёлни ёвуз дев Рован олиб қочади. «Алпомиш» достонида эса Алпомишга муҳаббат қўйган соҳибжамол қиз Барчин ҳақида ҳикоя қилинади. Барчин қалмоқларга асир тушиб қолади. Ҳар иккала қаҳрамон ҳам ўз маъшуқларини душман чангалидан қутқаришга қасамёд қилади. Алпомиш дейди: «Мен севгилимни қалмоқлар юртидан қайтариб олиб келаман. Керак бўлса, умримнинг охиригача Барчинимнинг изидан боргум».

Ўз ёрини қутқариш ёвуз кучлар билан узоқ муддатли жанг ва курашларнинг бошланишига сабаб бўлади. Достонлардаги қаҳрамонлар тасвирига оид яна бир умумий хусусият шундан иборатки, Рам ўз ватанидан ўн тўрт йилга бадарға этилади, Алпомиш эса зиндонда етти йил азоб чекади. Бу даврни улар ўз севгили ёрлари ва қадрдон оилаларидан узоқда айрилиқ дарду азобларига кўмилган ҳолда ўтказадилар. Охир-оқибатда ҳар иккала баҳодир қаҳрамон ўз ёрларини душман асоратидан омон-эсон қутқариб олади.

Иккала достоннинг бош қаҳрамонлари Рам ва Алпомиш жангчи авлодидан дунёга келади. Улар камондан пайкон йўллаш маҳоратини болаликларидаёқ муваффақиятли эгаллайдилар. Рам ўн олти ёшида камондан усталик билан пайкон йўллаб, Субахо ва Морич деган икки девни ўлдиради. Шунинг каби Алпомиш ҳам етти ёшида бобоси Алпинбийга қарашли оғир ёйдан ўқ узиб, Асқар тоғининг энг баланд чўққисини аниқ нишонга олади. Ҳар иккала қаҳрамон ҳам шижоатда, шавкатда, инсонийликда, доноликда тенгсиз бўлиб, жисмоний жиҳатдан ҳам беқиёс куч-қудратга эга.

Рам ҳам, Алпомиш ҳам бири Айодхя, иккинчиси Бойсун салтанатининг валиаҳдларидир. Иккаласининг ҳам ота-оналари аввал тирноққа зор бўлади. Авлиё ва маъбудларнинг иноят ва карамлари туфайлигина ўғил чақалоқлар дунёга келади.

Шарқ қаҳрамонлик достонларида бўлганидек, Рам ҳам, Алпомиш ҳам катта матонат ва мардонаворлик кўрсатиб, қаттиқ синовларни бошдан кечирганларидан кейингина севикли ёрлари Сита ва Барчин висолига мушарраф бўладилар. Уйланиш учун бу куёвлар бажариши лозим бўлган оғир шартлар ҳисобланган. Кўпгина бошқа баҳодирлар ҳам шундай шартларни бажаришга уриниб кўрадилар, аммо бунинг уддасидан чиқа олмайдилар. Рам ўрнидан қўзғатиб бўлмайдиган оғир камонни даст кўтариб, шартни қойилмақом қилиб адо этади. Худди шундайин, Алпомиш ҳам Барчиннинг қўлини сўраб, тўрт мушкул шартга рози бўлади. Бу шартларни тўлиқ бажаради.

Ҳар иккала достоннинг муҳим жиҳати шундаки, уларда самимий дўстлик ва муҳаббат алоҳида меҳр ва илҳом ила тараннум этилади. Рамнинг икки вафодор дўсти Хануман ва Сугрив барча синовларда унга яқиндан ёрдам беришиб, мушкулини осон қилади ва Ситани қутқаришдаги барча муаммоларни биргаликда ҳал қилишади. Шунинг сингари, Алпомишнинг ҳам Қайқубод ва Қоражон деган икки садоқатли дўсти унинг душманларига қарши жангда жонларини аямасликка сўз беришади. Рам ва Алпомиш образларининг бир- бирига ўхшашлик жойи айнан шунда аниқ равшан ўз ифодасини топган. Бироқ, агар бу образлар замирига чуқурроқ кириб борсак, уларда айрим фарқлар мавжудлигини ҳам пайқаш қийин эмас. Бу тафовутлар — улар яшаб ўтган асрлардаги ижтимоий муҳит билан белгиланиши ўз-ўзидан кўриниб туради.

Гарчи, Рам яшаб ўтган тарихий воқелик ҳақидаги ривоятлар эрамизгача 800-йил-

Жонбахш томирлар

ларда мавжуд бўлган эса-да, ҳинд олимларининг фикрича, донишманд Валмики битган дастлабки ёзма ёдгорлик эрамизгача 800- ва 600-йиллар орасида бунёдга келган. Бу даврда қишлоқ хўжалиги хийла тараққий этган, унча катта бўлмаган салтанатлар шаклидаги вилоятлар юзага келган эди. Бу салтанатлар пухта фуқаролар бошқаруви ҳамда кучли армия (қўшин) барқарор тарзда фаолият кўрсатарди. Ёзма манбаларга кўра, бу даврда инсоний мавжудотлар ва ғайритабиий кучлар (ёки маъбудалар) ўртасидаги ҳамжиҳатлик ва зиддиятлар одатдаги ҳол ҳисобланарди. Диний ёхуд руҳоний қадриятлар рамзи бўлмиш дхарм (иймон, эътиқод, дин) халқ орасида қаттиқ эъзозланар ва жамиятнинг олий қатламлари ичида унинг ҳукм ва ақидаларига қатъий риоя қилинар эди. Бошқа томондан, «Алпомиш»да тасвирланмиш воқеалар кечган жамият кўчманчи аҳолидан ташкил топган қабилавий жамият бўлиб ҳисобланарди. Кучли қабилалар ўз ҳаёт тарзи ва урф-одатларига эга эди. Вақти-вақти билан бошқа қабилалар устидан ҳукмронлик ўрнатиш мақсадида майда-чуйда қабилалараро уруш ва низолар содир бўлиб турарди. Оғир ҳаёт одамларни чиниқтириб, кучли ва чидамли қилиб қўяди. Барчин образида акс этганидек, ҳатто аҳолининг хотин-қизлар қисми ҳам жисмонан бақувват, руҳан тетик бўлган. Бора-бора ягона Аллоҳга эътиқод этувчи Ислом дини омма орасида тез ва кенг ёйила бошлайди. Бироқ, «Рамаяна» ва «Маҳобҳорат» достонларида ўз ифодасини топган илк давр ҳинду жамиятида бўлганидек, бу дин у қадар теран илдиз отиб улгурмади.

Шундай қилиб, буюк достонлар қаҳрамонларини тасвирлашдаги кўплаб ўхшашлик мавжудлигига қарамай, улар яшаган даврдаги шарт-шароитлар Рам ва Алпомиш образларида жиддий тафовутлар келтириб чиқаришга ҳам табиий бир ҳол деб қарамоқ жоиз. Бунга асосий сабаблардан бири — Рам образи яратилишида Веда ва Пурона фалсафаси унсурларининг асос қилиб олинишидир.

Рам Дхарм атамасини қўллар ва ҳимоя қилар экан, гоҳо илоҳийлик ва жўмардликка қарши хатти-ҳаракатларга йўл қўяди. Кунларнинг бирида, у маъбуд Норад ва браҳманларнинг маслаҳати билан дарвешлик расмини адо этишдек жинояти учун жазо сифатида қиличи билан Шамбук исмли шудра (энг қуйи тоифа вакили)ни чопиб ўлдиради. Маълумки, муқаддас китобларда шудраларнинг бундай расмини адо этиши тақиқланган. Лекин, Алпомиш ўзининг бундай шафқатсиз ҳаракатлардан узоқлиги билан тасаввуримизда Рамдан кўра комилроқ ва оқилроқ инсон сифатида гавдаланади.

Рам маъбуд Вишнунинг тажассуми, яъни унинг ердаги кўриниши (автар) деб ҳисобланади. Шу боисдан ҳам у ҳар жиҳатдан беқиёс саналиб, ақл бовар қилмас кароматлар кўрсатади.

Кўп ҳолларда, айниқса, девлар шоҳи Рован билан жанг қилганда у ўзининг илоҳий қудратидан фойдаланади. Бундан ташқари, у ҳинду динининг энг олий даражадаги рамзи, тимсоли деб таърифу тавсиф этилади. Унга қарши ўлароқ, Алпомиш дунёвий, инсоний қиёфада гавдалантирилади.

Бу халқ қаҳрамонининг кўпроқ инсоний фазилатлари, жисмоний қуввати, ахлоқий афзалликлари тараннум этилади, унинг ғайриоддий кучларидан ёрдам кутиб ўтирмай, душманни ўз кучи билан енгишга бўлган азму қарори ва журъати алқанади. Тўғри, айрим ҳолларда муболағали ва ҳаттоки, хаёлдагина рўй бериши мумкин бўлган ҳаракатлар содир этганлигининг гувоҳи бўламиз, аммо, бунда ҳам инсон омили етакчи аҳамият касб этиб қолаверади. Профессор Шоислом Шомуҳамедов «Бу достонда хаёлотга кенг ўрин берилган, аммо воқеалар шу қадар жонли тасвирланганки, гўё улар ҳаётнинг ўзидан олинганга ўхшайди», деганда мутлақо ҳақ эди. Рам билан қиёслаш учун Алпомишнинг феъл-атворидан яна бир муҳим жиҳати — унинг севикли ёри Барчин садоқати ва бокиралигига бўлган қатъий ишончидир. Гарчи вафодор ёри узоқ вақт қалмоқлар қўлида тутқун бўлган эса-да, Алпомиш унинг вафосига заррача шак келтирмайди. Рам эса, аксинча, Ситанинг покдомонлиги ва вафодорлигидан шубҳаланади ҳамда аввал уни олов ичидан ўтишини буюради. Ёрининг ҳомиладорлиги маълум бўлгач, уни ўрмонга ҳайдаб юборади. Рамнинг бу иши айрим тақводор ҳинду олимларини ҳам таажжубга солади. Улар буни нафақат илоҳий хислатларга зид келувчи хатти-ҳаракат, балки, ноинсофлик деб баҳолайдилар.

Яна шу нарсани таъкидлаш ўринлики, гарчи мусулмон Алпомиш ғайридин қалмоқлар билан жанг қилса-да, ўз курашини жиҳод деб атамайди. Унинг жанглари замирида ҳеч қандай диний маъно ётмайди. Ҳар бир иши ва хатти-ҳаракати хонадони ва қабиладошларининг ахлоқий қадриятлари билан йўғрилгандир. Албатта, Алпомиш ва унинг оила аъзолари қаландар ёки авлиёнинг маънавий ва ахлоқий таълимотидан илҳом олган бўлиши мумкин. Алпомишнинг феъл-атворини тасвирлашда дунёвий ва инсоний қадриятларнинг сингдирилиши ғоят муҳим. У инсоний фазилат борасидаги халқ тасаввурини ўзида мужассам этади. Қалмоқ хони Тойча устидан ғалаба қозонганда у камбағал чўпон Қайқубодни салтанатга хон қилиб кўтаради.

Шарқ жўмардлик достонларининг энг яхши анъаналарида қатор тафовутлар мавжудлигига қарамасдан, ҳар иккала қаҳрамоннинг олижаноб ишларни амалга ошириши учун иккала достоннинг асосий талқинлари бир-бирига жуда яқин ва ўхшашдир. Рам ҳам, Алпомиш ҳам инсоний фазилатлар ва оилавий муносабатларнинг тимсоли сифатида айтиш мумкин бўлган юксак даражадаги ҳалол ва пок инсонлардир. Уларнинг ҳаётдан кўзлаган асосий мақсадлари ёвуз кучлар билан жанг қилиш, уларни енгиш, жамиятда тенглик ва ҳамжиҳатлик барқарор этиш, бутун оила ва унинг ҳар бир аъзосига тўкис бахт улашишдан иборатдир. Шундагина ер юзида адолатсизлик ва зулм барҳам топиб, халқлар тинч-тотув яшаши, одамлар истибдод балосидан абадул-абад халос бўлиши мумкин. Ғанимлар устидан ғалаба қозониб, уйларига қайтгач, Рам ҳам, Алпомиш ҳам тахтга ўтирадилар ва узоқ йиллар адолат ила салтанатга ҳукмронлик қиладилар.

Урду тилидан Амир ФАЙЗУЛЛО таржимаси

Шорасул ЗУННУН

ТАСАВВУФ ИЛМИ ХУСУСИДА

Яқинда «Шарқ» матбаа концерни атоқли шарқшунос олим Шорасул Зуннуннинг «Дурдоналар хазинаси» деган китобини нашр этди. Унда алломанинг ҳаёт чоғида тўплаган бебаҳо маънавият дурдоналари жамланган. Китобга куни кеча таваллудининг юз йиллиги иншонланган Шорасул отанинг ҳеч қаерда эълон қилинмаган тасаввуф илми хусусидаги рисоласи ҳам киритилган.

Қуйида биз «Дурдоналар хазинаси»да чоп этилган ана шу рисолани эълон қилмоқдамиз.

ТАСАВВУФ НИМА?

Классик адабиётимиз муҳиблари — ёш ҳаваскор адабиётшунос олимларимизга армуғон сифатида ушбу рисолани ёзишга бел боғладим. Боиси, бизда атеистик оқим туфайли деярли ҳамма ёшлар тасаввуф илмидан бехабардирлар.

«Энди тасаввуф нима деган сўроққа жавоб беришдан олдин тасаввуфнинг асоси «ваҳдати вужуд» (пантеизм) ва «янгиафлотунчилик» (неоплатонизм) назариялари билан қисқача танишиб ўтайлик:

Шоир Бобораҳим Машрабнинг:

«Эй, майфурушим, бир
коса май бер, —
Ваҳдат майидан ичкони
келдим,

деган сатрларида айтилган «ваҳдат майи» қандай май? Бунда «май» сўзининг истилоҳий маъноси нима? Буни билиш учун «ваҳдати вужуд» (пантеизм)ни билиш лозим бўлади.

ВАҲДАТИ ВУЖУД (ПАНТЕИЗМ)

Бутун борлиқ, мавжудотнинг бирлиги бир-биридан ажралмаслиги ва бир нуқтага қайтиши бу — «ваҳдати вужуд» деб аталади. Ёмғир, сув тўлқини ҳам сув кўпиги асосан сув бўлганлиги учун яна сувга қайтадилар.

«Ваҳдати вужуд» назарияси муҳиблари эътиқодича, вужуд фақат битта бўлиб, у ҳам вужуди мутлақ ҳисобланган Оллоҳнинг вужудидан иборатдир. Ундан бошқа бирор вужудни тасаввур этиш мумкин эмасдир. Демак, Оллоҳ «вужуди мутлақ» бўлиб бутун мавжудот унинг тажаллийсидан вужудга келгандир. Ҳар нарса Оллоҳнинг бир қисми ва ундан бир нишон бўлиб, яна унинг ўзига қайтади. Доимий ҳаёт — «вужуди мутлақ» Оллоҳга махсусдир.

Шоир Мирзо Абдулқодир Бедил айтади:

Ки, жаҳон нест жуз
тажаллийи дўст.
Ин «ман» у «мо» ҳамон
изофати ў-ст.

Маъноси: бутун жаҳон дўст (Оллоҳнинг) тажаллийсидан бошқа бир нарса эмас. Бунда «мен» ва «биз» деганимиз унинг изофати, қўшимчасининг ўзгинасидир.

Қуръони каримнинг «Ёсин» сурасидаги бир оятни келтирсак, буни тушуниш янада ойдинроқ бўлади: «Фа субҳоналлази бийадиҳи малакуту кулли шайъин ва илайҳи туржаъун».

Маъноси: ҳамма нарса — камчиликдан пок бўлган у зот (Оллоҳ)нинг қудрати қўлида, тасарруфидадир. Сизлар у зотнинг ўзигагина қайтасизлар. Кўриниб турибдики, бу оят «ваҳдати вужуд» маслагини қувватлайди, тақвия этади.

НЕОПЛАТОНИЗМ

Машҳур турк файласуфи Ризо Тавфиқ шундай ёзганди: «Филон — бу зот яҳудийлардан бўлиб, милоддан йигирма икки йил аввал Искандария шаҳрида таваллуд топган — унинг таъсис этган фалсафий мазҳаби «Неоплатонизм» номи билан машҳур бўлган. Бундай фалсафа Шарқ сўфийларига яхшигина таъсир этди. Фалсафий мижози ва эътибори билан Филон машҳур юнон файласуфи Афлотунга жуда ҳам ўхшаб кетарди. Ҳатто, у Афлотунга ҳаддан ташқари мафтун бўлгани учун услуб эътибори билан ҳам ўзини унга ўхшатишга интилган. Бир мунаққиднинг «Филон Афлотунлашганми ёки Афлотун Филонлашганми?» деган сўзлари фалсафага кўчгандир».

Филон эътиқод жиҳатидан ўта диндор яҳудий бўлса ҳам, Афлотун ва Арастунинг фалсафий фикрларини ҳақиқий фикрлар дея қабул этган. Шунга кўра «Таврот»ни фалсафа билан изоҳлашга, дин билан фалсафани келиштиришга ҳаракат қилган. Бу ажойиб, ғаройиб усули соясида фалсафа динга уйланди. Бундай уйланишдан «тасаввуф» исмли фарзанд дунёга келди.

ТАСАВВУФ

Тасаввуф — «ваҳдати вужуд» хамири билан қорилган, «неоплатонизм»дан илҳом олган ва дин либосига ўралган ботиний фалсафадир. Оврупо олимлари тасаввуфни «Ҳақиқатга эришмоқ учун ақлни ташлаб, ҳиссуйғулар билан ҳаракат қилувчилар маслаги» дея таърифлайдилар.

Мутасаввуфлардан Абу Муҳаммад Жарирнинг айтишича, «Тасаввуф — гўзал ахлоқ билан безаниш ва ёмон хулқлардан воз кечишдир». Шайх Жунайд Бағдодийнинг таърифича эса, «Тасаввуф — Оллоҳ таоло билан бирга бўлишдир». Шаҳобуддин Суҳравардийнинг фикрича, «Тасаввуфнинг аввали илм, ўртаси амал ва охири эҳсондир. Илм муродни кашф этади, амал талабга ёрдам беради, эҳсон эса солик (тасаввуф йўлида турувчи) истагини ҳосил этади». Абдулҳасан Нурийга кўра, «Тасаввуф нафснинг ҳамма кайф-сафосини тарк этмакликдир». Али Ибн Жуллобий бўлса, «Тасаввуф — расм (шакл) сиз бир ҳақиқатдан иборат» деб таърифлайди. Муҳаммад ибн Аҳмад Маъқаррий фикрича, «Тасаввуф — ҳар бир кишининг Ҳақ таоло талабига мувофиқ ўрин тутишидан иборат». Шунингдек, Мутаиш «Тасаввуф — ахлоқни тузатиш», деса, Абу Али Қазвиний «Тасаввуф ҳаммани рози қиладиган гўзал хулқлар йиғиндиси»; Муҳаммад ибн Али ибн Ҳусайний «Тасаввуф — гўзал хулқ бўлиб, бу хулқда ким сендан юқори бўлса, у киши тасаввуфда сендан юқори туради», дея таърифлайдилар.

ТАСАВВУФ БИЛАН ФАЛСАФАНИНГ ФАРҚИ

Ровийлар шундай ривоят қиладилар:

Кунлардан бир куни буюк файласуф, табиб Абу Али ибн Сино таниқли мутасаввуф Абу Сайид ибн Абул Хайрни зиёрат қилгани келибди. Улар фалсафа ва тасаввуф тўғрисида талай вақт суҳбатлашибдилар. Суҳбатлари тугаганидан кейин одамлар Ибн Синодан «Абу Сайид суҳбатидан қандай таассуротга эга бўлдингиз?» деб сўрашибди. Шунда буюк табиб «Менинг билганимни Абу Сайид кўради» деб жавоб берибди. Ана шу саволни одамлар Абу Сайидга берган эдилар, у «Менинг кўрганимни Ибн Сино билади» деган гапни айтган экан. Сезилиб турибди, ҳар икковининг жавобларидан тасаввуф билан фалсафа орасидаги фарқ аниқ билиняпти. Бунинг изоҳи шундай: Абу Али ибн Сино илм, ақл, идрок ва тажрибага асосланган зоҳирий фалсафа олими бўлса, Абу Сайид ибн Абул Хайр кашф, илҳом, мушоҳада ва илоҳий ишқ воситаси билангина ҳақиқатга эришишни кўзлаган ботиний файласуфдир. У бу борада синалган тасаввуф имоми ва мутасаввуфларнинг энг буюк раҳбарларидан биридир. Мутасаввуфлар ҳар нарсани ботиний кўз билан кўриш, кашф этиш ва мушоҳада этиш қобилиятига эгалар. Демак, ҳар икки олимнинг жавоби зоҳирий фалсафа билан ботиний фалсафий тасаввуф орасидаги фарқни билдиряпти.

Давоми бор

Дарахтлар пойида хазонлар рақси...

ОНАЛАР МАДҲИ

Раҳим Аҳмедов ўзининг «Она ўйлари», «Тонг. Оналик» картинаси билан республикамиз ранг-тасвир санъатига янгича йўналиш — юксак лирика ва беғубор улуғворлик олиб кирди. Кундалик турмуш ташвишлари ва унинг икир-чикирларидан холи бўлган маиший жанрда она-табиат латофатини хассослик билан куйлади.

«Раҳим Аҳмедовнинг икки асарига лоқайд қараёлмайман, — деб ёзади бир мақоласида Ўзбекистон Халқ ёзувчиси Саид Аҳмад. — Бири «Она ўйлари», иккинчиси «Баҳор» деб аталади. Бу икки асарда рассом ёшини яшаб, умрининг сўнгги дамларини кечираётган икки она қиёфасини акс эттирган. «Она ўйлари»да оддий ўзбек аёли тиззасига қўл ташлаб, танаси бужмайган дарахтга суяниб ўтирибди. Бу хил манзарани жуда кўп кўрганмиз. Кўрганмизу оддий воқеа деб қараганмиз. Аммо рассом бу ҳолатга санъаткор кўзи, санъаткор юраги билан назар солган. Бу ҳолатни картинада кўриб, романда ўқигандек бўламиз; ўйга толамиз, юракларимиз ларзага келади, ўтаётган ҳар бир дақиқанинг қадри билинади.

Она қўллари меҳнатдан, фақат меҳнатдан қадоқ бўлган. Бу қўллар бола боққан, меҳнат қилган, хамир қорган, фарзанд сочларини силаган...

Унинг кўзлари... Нури сўна бошлаган бу ғамгин кўзлар бир вақтлар офтобга, алвон рангда товланган оламга қанчалар мафтун боққан!

Ажинлар тўр ташлаган юзлар... Бу юзлар кимларнинг уйқусини ўғирламаган, нене бўз йигитларни оҳ урдирмаган.

Энди у умрининг поёнига келиб, ўз ўтмишига назар ташлаяпти. Айриликлар, шодликлар, изтиробу ҳаяжонлар орқада қолган. Кимнидир тупроққа топширган, қанчалаб бешиклар дастасида қўлларининг изи бор. Беланчак тебратиб, қанчалар ғазаллар тўқиб, алла айтган.

Мана шу биргина суратга қараб туриб, шунча воқеалар ёдга келади. Руҳингиз тозалангани, қалбингизда инсоф, одамларга буюк бир муҳаббат туғилаётганини сезмай қоласиз.

«Баҳор» картинаси ортиқча алвон бўёқлардан холи. Эрта баҳор кунларида бир кампир дала йўлидан ўтиб кетатуриб, пайкал четидаги сўрига бирпасгина дам олгани ўтиради. У ораста кийинган, чамаси ё тўйга кетаяпти, ё невараларидан хабар олгани. Аммо унинг кўз қарашларидан юрагини қандайдир алам ўртаётгандай туюлади.

Бу аёл ҳаётда кўп омадли дақиқаларни бой берган, ё энг яқин кишисидан жудо бўлиб, дунё кўзига қоронғу бўлган.

Балки ҳаётнинг сўнгги баҳори билан юзма-юз келишга юраги дов бермаяпти. Қалбини қандайдир изтироб ўртаяпти. Кўзларида ўкинч, алам, ғазаб нишоналари ҳам бор. Балки тугаб бораётган умр аламлари, кўрган-кечирган кўкламларининг сўнггиси келганига пинҳоний фарёдми?!

Ҳар қалай бу сурат томошабинни ўйлатади. Ҳеч қачон қайтиб келмас умр дақиқаларини бой бермаганмисан, бировга жабр қилмаганмисан, ҳаётдан олганингни қайтиб беришга улгурдингми, деб ўзига ўзи сўроқ беришга мажбур қилади.

Қаранг, бу икки асардан ёзувчи қанчалар таъсирланган. Мен бир санъатшунос сифатида «Она ўйлари» ва «Баҳор» картиналарининг қандай юзага келганлиги, қалбларни тўқлинлантиришнинг боиси тўғрисида андак тўхталиб ўтмоқчиман.

Ижодий мушоҳадаси кенг, талантли, фантазияси кучли бўлган рассомлар ҳаётдан таъсирланган, илҳомланган воқеа-ҳодисаларни ҳиссиётларида мужассамлаштириб, ақл тарозусига солиб, энг зарурини ажратиб олиб, маълум мақсадга бўйсунган кўринишда ҳаёт ҳақиқатини ёрқин ифодалаб берадилар. Уларнинг асарларида социал қарама-қаршиликлар ва ўзгаришлар, даврнинг, шу куннинг мазмун ва мундарижаси, унинг моҳияти ўз ифодасини топади.

Раҳим ака олтмишинчи йилларнинг биринчи ярмида ҳолатга туширган «Тонг. Оналик», «Қўшиқ», «Баҳор» ва бошқа картиналарида ҳаётдан ўзгача маъно, мантиқ излайди. Замондошларимиз сиймосидан поэтик ҳаяжон, фалсафий мантиқ, пафосли кайфият, руҳий парвозни илғаб олишга интилади, диёримиз соҳибжамолларининг умумлашган образини яратишни ўйлайди. Ана шу ҳаяжонли орзуси унинг «Тонг. Оналик» (1963) картинасида бутун борлиғи билан рўёбга чиқади.

Саҳар чоғида гўдагини эмизаётган жувон тасвирланган. «Тонг. Оналик» эпик полотносини кўрган киши кўнглида ажиб бир инсоний туйғулар уйғонади. Тонг нафаси, чойшабга бурканганча ухлаб ётган қизалоқ, бола оғзига кўкрагини тутган она. Субҳидамнинг ўта гўзал манзараси одамнинг одамлигини эсга соладиган беғубор, покиза туйғулар оғушига бошлайдиган бу картинани рассомнинг рангларда ёзган қалб қўшиғи деб атаса арзийди.

Енгил эсаётган шаббода. Тоғ чўққисига ина бошлаган қуёш. Кўзини ҳали ширин уйқу тарк этмаган латофатли она. Маъсум кўкраклар. Табиат бунда бор-борини қанчалар тўлдиради!

Мусаввир шу ҳолатда она образини кўтаринки руҳда идеал сиймога айлантиришга интилади. Ўзбек соҳибжамолини яратди. Бу ҳаётнинг бошланиш палласи! У она образига Рафаэл тасвирлаган соҳибжамоллардаги сингари бекиёс улуғворликни, гўё ғам-ташвишлардан холи кўринишдаги юксак пафос, алоҳида кўтаринкилик сифатларини киритади.

«Картинада тасвирлаганимдек, аёлларимиз образини яратиш мени доимо ҳаяжонлантириб келади, — деб ҳикоя қилади Раҳим ака «Тонг. Оналик» картинасининг яратилиши тўғрисида қилган бир суҳбатимизда. — Бу, эҳтимол онам меҳрига қонмаганимдан бўлса керак. Афсуски, онамнинг фотосуратлари ҳам сақланмаган. Болалар уйида тарбия топдим. Бадиий билим юртини тамомладим. Ҳарбий хизматга кетдим. Ҳарбий бурчимни ўтаб хизматдан қайтиб келганимда мени онам каби меҳрибонлик билан кутиб оладиган киши бўлмади. Она меҳрига доимо ташнаман. Меҳнатсевар, меҳр-оқибатли аёлларни бошимга кўтаргим келади. Уларнинг образини яратиш мен учун мароқли. «Тонг. Оналик» картинам ўз-ўзидан яратилиб қолмаган, албатта. Узоқ изланишлар, кўп кузатишлар тажрибасига суянган ҳолда юзага келди. Илк педагоглик йилларим эди. Талабалар билан амалий машғулот ўтказиш учун Оқтош, Хумсон, Бурчмулла каби гўзал манзарали тоғ қишлоқларига чиқардик. Кунларнинг бирида Бурчмуллада саҳар чоғида этюд чизишга кетаётиб, тасодифан бир ҳовлида жувоннинг чорпояда боласини бағрига олиб мудраб ўтирганига кўзим тушиб қолди. Шунда картина чизиш иштиёқи туғилди. Унинг орқа планидаги тоғли қишлоқ манзарасининг тонгги кўринишини тасвирга олиш учун қишлоқда ойлаб бўлдим. Асар шундай кузатишнинг маҳсули бўлди...»

«Тонг. Оналик»нинг туғилишида ҳаётнинг ўзи рассомга туганмас куч ва илҳом бағишлади. Рассом шунга яраша гўзалликнинг осуда нафаси уфуриб турган ўлмас асар яратолди.

Бу унинг барча оналарга бағишланган фарзандлик инъоми, қалбининг сўнмас қўридир.

Абдували ЭГАМБЕРДИЕВ

Суратларда: мусаввир Раҳим АҲМЕДОВ ижодидан намуналар.

ДУНЁ БИЛАН ТИЛЛАШИБ

Ўзбекистон Давлат Жаҳон тиллари университетида халқаро журналистика факултети ташкил этилган. Унга профессор Гуландом Боқиева бошчилик қилмоқда. Факултетни ташкил этишдан мақсад хорижий тилларни мукаммал биладиган малакали ва етук журналистларни тайёрлашдир.

1999 йил 2 сентябрдан биз талаба-ёшлар факултетда ўқишни бошладик. Унда талабалар инглиз, немис, испан, француз, хитой, араб, япон, корейс тиллари бўйича таҳсил олишмоқда. Шу қисқа вақт мобайнида кўпгина маълумотларга эга бўлдик. АҚШнинг малакали мутахассислари ҳам факултетда фаолият кўрсатмоқдалар. Америкалик профессор, журналист Данилов бир ҳафта давомида талабалар билан бирга бўлди. Японияидан «Тайм» журналида ишлаган таржимон, «Би-Би-Си» телевидениесида фаолият кўрсатган журналист Тамико Наназонинг ташрифи ҳам биз учун фойда келтирди. Улардан чет эл ахборот воситалари, телевидение ва матбуот ҳақида етарлича маълумотлар олдик.

Талабаларга Ш. Каримов, Б. Дўстқораев, С. Султонсаидова, М. Шарофутдинова, И. Дилмуродов, З. Омонқулов каби юқори малакали профессор-ўқитувчилар устозлик қилишмоқда. Факултетимизда ўқиш учун барча шароитлар етарлидир. Хоҳлаган тилда гаплашамиз, истаган тилимизда таҳсил оламиз.

Ўзбекистонни юксак даражага кўтариш биз ва биз каби ёшларнинг зиммамизда. Биз давлатимизнинг келажаги, равнақ топиши учун бор кучимизни аямаймиз.

Раъно МИРЗАРАҲМАТОВА,
Жаҳон тиллари университети халқаро журналистика факултети талабаси

«ДАРДИМ СИҒМАС ДУНЁГА...»

Гиёҳвандлик — аср вабоси

Ҳали элликка ҳам кирмай сочлари «мош-гуруч» бўлган, пешонасига турмуш омочи из солган бу аёлни олдиндан танийман. У билан илк марта 1990 йилнинг ёзида — шаҳар ҳокимлигида ишлаб юрганимда учрашгандим...

Орадан тўққиз йилдан ортиқ вақт ўтиб, яна учрашдик.

Ўша дам метронинг «Мустақиллик майдони» бекатига кираверишдаги дўкончa олдида газета тахламларини кўздан кечираётгандим. Кимдир ён томонимдан менга узоқ тикилиб қолди.

— Агар газетадан бошқа нарса кўраётганингизда сизни бўлак одам деб ўйлардим, — салом-аликдан сўнг аёл маъюс жилмайди.

Аёл менинг ҳузуримга отасининг номини қайсидир кўчами, мактабга қўйдириш ташвишида келганди. Дастлаб кўрганимда унинг ёнида 12-13 ёшлар чамаси ўғли ҳам бор эди.

Ҳозир ўша болакайни эслаб, сўрадим:

— Ўғлингиз катта йигит бўлиб қолгандир?

Аёлнинг нигоҳлари беш-олти сония бир нуқтада қотиб қолгандек бўлди.

— Бировга айтадиган гап эмас, — деди анчадан сўнг чуқур хўрсиниб, — аммо бир дардим бор менинг...

●

МУАЛЛИФДАН, МАЪЛУМОТ УЧУН:

Айни чоғда «Қора бозор»да бир грамм героин моддаси саккиз минг сўм туради. Бир грамм героиндан (шприц ўлчовида) 45-60 куб эритма ҳосил қилинади. Тери-таносил касалликлари кўпайишида гиёҳвандликка мубталоларнинг ҳиссалари катта. Героин кўп миқдорда истеъмол қилиниши оқибатида бевақт оламдан ўтиш ҳоллари учраб туради.

●

Маълум бўлишича, опанинг яккаю ягона ўғли бир йилча муқаддам жиноят содир этиб қамалиб қолган. Уч ой аввал эса... Героин эритмасини томири орқали ортиқча меъёрда қабул қилиш оқибатида юраги зўрикиб вафот этган экан.

— Ўғлим авваллари сигарет ҳам чекмасди, эсон-омон чиқса, уйлантираман, деб ният қилиб юргандим. Бу балога қачон ўрганиб улгурди билмайман, билолмайман. Шу боис мана бу ерим ёнади, укажон, — аёл алам билан кўкрагига муштлади.

Минг афсуски, юқорида келтирган маълумот шу кеча-кундузимиз учун айни ҳақиқат. Қуйидаги фикрлар эса, суҳбатдош аёл билан қилинган мулоқотларим ҳосиласидир.

Ҳозирда қорадори («опий») гиёҳвандлар ўртасида анча «мода»дан қолган. Кимёвий йўл билан тайёрланган, қуввати ва нархи қорадорига нисбатан кучлироқ героин савдоси анча авжида. Кўринишидан кир ювиш кукунига ўхшаб кетувчи бу ОҚ АЖАЛ кўпчилик ёшларнинг томири орқали жисмига кириб келиб, уни тирик мурдага айлантирмоқда. Героин («опий») кимёвий усулда олинадиган «химка» эритмасини томирига шприц ёрдамида юбориб, истеъмол қилувчи гиёҳвандлар ҳақида хулоса эса жуда қисқа у АДОЙИ ТАМОМ БЎЛГАН ТИРИК МУРДА!

(Русчалаб: «Конченный ходячий труп!» дейишади).

Нега шундай?

Бу оғуга инсон танаси (спирт ва нашага нисбатан) жуда тез ўрганади. Бунинг учун икки-уч марта укол қилиш кифоя. Айниқса, иродаси суст, тушкун кайфиятдаги кишиларнинг бундай иллатга интилиши кузатилган.

Энди ўз-ўзидан ҳақли савол туғилади: «Героин нега қора доридан устун келмоқда?» Сабаби героинни эритма ҳолига келтириш арзимаган 3—5 дақиқа вақт ва ишлов талаб қилади. Қорадорига эса кўплаб ишлов ва камида 15-20 дақиқа вақт кетади. Бу — биринчидан!

Иккинчидан, бир грамм «опий» (қорадори)дан кўпи билан 5-6 куб эритма олинади. У бир нафар гиёҳванднинг бир марталик истеъмолига ярайди, холос. Шерикчиликка асосланган кайф бандалари учун бу ҳол унчалик қаноатланарли эмас. Бу энг асосий сабаб!

Бас, шундай экан, яна савол пайдо бўлади:

Хўш, опий, героин моддалари қандай ва кимлар орқали кириб келмоқда?

Героиндек нақд ажални ташиб келувчи ва тарқатувчиларни, таъбир жоиз бўлса, «маънавий террорчилар», деб атаган маъқул. Чунки опий, героин истеъмол қилишга ўрганган кимса учун ҳеч нарсанинг, ҳатто ўз ғурурининг ҳам қиммати йўқ. Ўз ғурури, орияти, келажаги учун қайғурмайдиган кимсада эса, маънавий тушунча ўлган бўлади. У озодликда ҳар қандай жиноятдан, қамоқхонада эса, ҳар қандай тубанликдан қайтмайди. Ўз ака-укасига, отасига хиёнат, опаси, синглиси ва аёлига қўшмачилик қилишдан ҳам тоймайди. Уларга панд-насиҳат қилиш, ҳатто кўмаклашиш ҳам бефойда. Негаки, гиёҳванднинг бош фалсафаси — беш нуқта (ярим куб) героин эритмаси! Бу фалсафанинг оқибати — хорлик ва ўлим! Фақат касофати ён-атрофдагиларга ургани ёмон. «Қандай қилиб?» дейсизми? Марҳамат, эшитинг. Героин олиш учун пул зарур. Ҳозир ҳаром маблағ топишнинг энг ривожланган усули бирор ўзига тўқ оила фарзандини «игнага ўтқазиш», яъни гиёҳвандликка ўргатиш. Маблағни бойвачча ўспирин топади, героинни эса, тирик мурдага айланган «устоз». Қарабсизки бирники мингга татийди. Ўрта ичида бировнинг шўри қурийди.

Афсуски, бу иллат асоратларини ёзиб тугатиш қийин. «Оқ ажал»нинг хавфи СПИДникидан кам эмас. Қолаверса, СПИДнинг кўпайишида ҳам героин истеъмолининг алоҳида ўрни бор. Қадим-қадимдан ўлат, вабо одамларга қўрқув солган бўлса, XX аср охирига келиб гиёҳвандлик иллати вабодан ҳам тез тарқалиб, маънавиятни ўлатдек қирмоқда. Демак, унга қарши курашни ҳар томонлама кучайтириш зарур. Бу иллат урчишига сабаб кимсаларни телевидение, матбуот орқали халққа кўрсатиш керак. Токи, ҳамма «оқ ажал» оғусини тарқатаётган «илон»ларни билсинлар. Уларнинг аврашига учмасинлар.

●

Суҳбатдошимни «Ўрда» бекати томонга кузатиб, ўзим «Мотамсаро она» ҳайкали қошида бир зум тўхтадим. Шу асно анча аввал ёзган бир шеърим хаёлимдан кечди. Унда шундай сатрлар бор эди:

Биламан, сира
сен титраб дилингдан
Ҳатто душманингга
қарғиш айтмадинг.
Мен деб
қайтгандирсан зарур
йўлингдан,
Мени деб юрганда
сира қайтмадинг!..

Қулоғим остида ёлғиз ўғлидан «Оқ ажал» касофати боис айрилиб, юраги эзилган Онанинг сўзлари қайта янграгандек бўлди: «БУ БИРОВГА АЙТАДИГАН ГАП ЭМАС, АММО ДУНЁГА ҲАЙҚИРГУЛИК ҚАЙҒУДИР!..»

Дилмурод САЙИД

БЕМЕҲР САФДА ТУРМАСИН

Журналист ён дафтаридан

— Ай, зўр сюжет экан! Менга бер. Бир достон қилай. Музюраклар ҳам эриб кетадиган бир достон бўлсин, — дейди менга бир шоир дўстим.

Мен эса бу ҳодисанинг шоҳиди эмасман. Фақат овознигордан эшитиб, ёдим тасмаларига кўчиб, муҳрланиб қолган. Ўша ака-укалар ҳақидаги қайғули қисса...

Жанжалкаш ота-она низоларидан юраклари қонга тўлиб охири уйдан бош олиб кетишга қарор қилган изғиринли кунда қор кечганча сокин қишлоққа момолари қучоғига отланган уст-бошлари юпун икки болакайнинг изтиробларини қанча уринмай шеърга солиб бўлмайди. Ўрмон сўқмоғида, оққайинлар аёзнинг забтидан қарс-қарс ёрилаётган ёввойи ўрмон сўқмоғида болакайларнинг кўз ёшлари ҳам қотиб қолади, совуқни сезмай қўйган музлаган оёқлари тез-тез чалишиб кетади ва буни ҳам шеърга солиб бўлмайди. Болаларнинг кичиги «Музладим ака... совуқ қотяпман... Иситиб қўй мени!.. Иситиб қўй...» дея зорланади. Яхлаган ака дам-бадам укасини қучоқлаб, кафтларини ва юзларини ишқалайди, муз лабларини муз ёноқларига суркайди, лекин буни ҳам шеърга солиб бўлмайди. Аввал етаклаб, сўнг суяб, бора-бора судраб йўл босади ака. Сўнг дармони қурийди, вужудини таҳлика чулғайди. Ёввойи ўрмон уни ваҳимага солади. Ўлим кўз-ўнгига келади, сўнг охири беҳуш укасини қор босган дарахт остида қолдириб, қандай бўлмасин омон қолиш ва укасини қутқариш учун қишлоққа интилади! Хўш, буни шеърга солиб бўладими?!

Ниҳоят, қалин қорли дала қўйнида яккам-дуккам уйларнинг қораси кўзга чалинади. Шўрлик болакай инграб-ихраб базўр момоси кулбасига етиб олади. Момо шунча йўлдан ёлғиз келган неварасини бағрига босади, бола жигаргўшаси қорбосган ўрмонда қолиб кетганини айтай деса, тили айланмайди. Нуқул қўли билан ўрмон йўлини кўрсатади...

Яхшиямки, қаердадир жанжаллардан, низолардан холи қишлоқ, илиқ қучоқли, меҳрибон момолар бор экан. Аёли кунда йўлда қолганларнинг на қишлоқ, на момо гўшаси бўлмасачи? Унда нима бўлади?.. Йўқ, буларни шеърга солиб бўлмайди. Чунки бу ҳаёт... аччиқ ҳаёт гўзал шеърга сиғмайди. Қиш қаттиқ, йўл узун, меҳр эса ҳамиша ноёб...

* * *

МАЪНАВИЯТ устунлари қумлоқдаги майсанинг томирлари эмас.

Сал шамол қўзғалишига, салгина ғуборнинг кўчишига илиниб кетавермайди. Лекин... одамлар баъзан андак қийинчиликда жаҳлни жиловлолмай қўядилар. Қалтис қадам оладилар. Нақадар ачинарли! Тазарруга имкон ҳам бор-ку, бироқ кейинги пушаймонлик ёмон-да. Қилмишинг кимнингдир қалбида тикондек қадалаб қолгани ёмон...

Шоирим, сен ҳеч маҳал йўл бўйида узундан-узоқ толиқиб, ҳориб навбат кутишларда асабинг ришталари қандай чирсиллаганлигини ҳис этганмисан? Ўзингни ниҳоят етиб келган тирбанд транспортга урганмисан. Сендан олдинда ёки орқадаги кишига қарамай жаҳл билан олға интилганмисан? Сендан олдинроқда бир ёши улуғ қария ҳам каловланиб турибди. Сен тап тортмайсан. Елканг билан олдингдагиларни итариб олға ташланасан. Менга сенинг ҳаракатларинг ғайриинсоний ва ўта аянчли кўринади. Лекин сени қанийди тўхтатиб бўлса... Аммо автобус эшиги битта, ичкарига интилганлар эса кўп. Ҳамма ишқилиб чиқиб олсам дейди... Эй йигит, сен автобус зинасига чиқиб олдинг. Қудратли қамтиқ тирсакларингни ишга солиб, юлқиниб, тепиниб ниҳоят ичкарига ўтдинг. Сенинг тирсагинг зўридан аёллар, момолар, боболар четга сурилиб қолдилар. Бир бобо: «Ҳой ноинсоф! Шунақа туртасанми!» — деди кўзини ушлаб. «Ўзинг нимага мени тортасан?!» деди ғазаби ёлқинланган ғолиб йигит, «Эй садқаи йигит кет!» — деди бобо. У автобусга ҳаммадан сўнг чиқди. Базўр илинди. Шу чол, шу йигит, шу издиҳом мени ўйлатди. Вазиятнинг қули бўлиб қолиш эмасми бу? Бобо энди шу йигит ҳақида нималар деб ўйлайди экан? Унинг инсонга ишончи дарз кетмадимикин?

Мени бир савол қийнарди: энди қария болаларнинг юзига қандай қарайди? Алпомиш келбатли ўғиллари билан бир дастурхон атрофида қандай ўтириб, нималарни сўйлайди-ю, қай тариқа фотиҳалар ўқиркан. Турткаининг гуноҳидан ўтармикан? Шиддаткор йигитчи, манзилига етиб олдимикин?.. Кўнглини озор қоронғулиги чулғамадимикин? Бу гаплар шеър эмас. Оддий ҳаётнинг прозаси. Шъер кўтармайди бу гапларни, унинг қофиясига сиғмайди. Лекин мен аниқ биламан: эр тилаган элда азиз... Эъзозлаган эъзозланади...

* * *

БАЪЗИДА ҳайрон қоламан. Нега сенинг шеърларингда ҳамма бахтиёр. Ҳар бир қаҳрамонининг суюкли, баркамол? Нега уларнинг етти мучаси соғ, ишқ дардидан ўзга дарди йўқ? Тушунаман, бу ерда ҳаёт ҳақиқатидан кўра сенинг хоҳиш-истакларинг устувор. Сен шундай бўлишини орзу қиласан. Бироқ қўлтиқтаёққа осилган ногирон, кўзлари шифтга михланган бемор, беўхшов ва майиб болалар... Сенинг назарингда бу дунёда йўқми? Шеърларингга айнан андоза бўларлик бир йигитни биламан. Бақувват соғлом, бир силташда буқанинг бўйнини синдиради. Қоматидан, ҳаракатидан, қарашларидан куч-қувват ёғилади. Лекин менинг назаримда бу баркамол эмас. Унинг юраги «кўтарам», яъни ҳар сафар юрагининг икки чеккасига кўндаланг майлларини суяб қўяди. Майллар унинг тиргаклари. Мана шу «Кўтарам» юрагини туғдай кўтариши, олдинги сафга чиқиб «олға» дея йўл бошлаши ҳам мумкин. Лекин сафдан қолганлар, етишолмаётганлар — ногиронлар ва муҳтожлар унинг учун «исписат» қилиниши керак бўлган ортиқча юкдир. «Нима зарил, — дейди у шулар ҳақида гапира туриб, — чиқимлар, ташвишлар. Жамиятга улардан нима фойда?! Ахир улар турмуш чиройини бузиб турадиган номукаммал нарсалар-ку!». Ҳа, бу ҳам бир нуқтаи назар, бир фалсафа. Бироқ бу шундай фалсафаки, унинг таъсирида «Ҳаёт дарахти» ковжираши тайин. У гўзалликни севармиш. Мукаммалликни тан олармиш.

Менинг назаримда у шукроналик чегарасидан узоқ ҳатлаб кетгандек. Бу чегарадан нарида эса шаккоклик, нонкўрлик бошланади. У гўзалликни ҳам қалб ҳарорати билан эмас, очкўзларча, нафс оловида қоврилиб севади. Ва шундай тасарруф қилади. Сенинг бахтлиларни мадҳ этувчи шеърларинг ана шундай ношукурларни завқлантиришидан қўрқаман. Уларнинг сафлари бошига чиқиб олишидан қўрқаман. Ғайриинсоний фалсафалари хўл-қуруқни баравар ёндиришидан ортиқроқ қиёмат-қойим йўқ.

Ахлоқ бешикдан...

* * *

НЕЧА КУНКИ бир момо йўлимни пойлайди, у ҳар сафар мендан бир хушхабарни кутади. «Нима бўлди?» — дейди у. «Ҳозирча бирор жавоб йўқ», — дейман. «Ёзган хатинг неча кунда етади?», — дея тағин сўрайди. «Бугунлар етиб боргандир», дейман. «Детдом шунча узоқдами?» Болалар уйининг қўшни туманда жойлашганини, жавоб ҳам дарҳол кела қолмаслигини айтаману тағин ўз-ўзимдан норози бўламан. Ўзимни ёмон кўриб кетаман. Ахир ҳеч қаерга ҳеч бир хат юборганим йўқда!

Момо эса яна ҳар галги гапларини такрорлайди. «Сигирим бузоқлади. Худога шукур, оқ кўпаяди. Ёлғиз бошимга бир косагина қатиқ ҳам етиб ортади. Нон, гўшт-ёғ, ҳаммаси етарли. Ҳўкизнинг пулини кассага қўйибман. Хатингга жавоб тезроқ кела қолса эди. Бир ўғилми, қизми олсам эди. Худо умр берса, боқиб улғайтирардим. Ташвиши ҳам, орзуси ҳам меники бўларди... Яна бир хат ёзсанг-чи!..»

Унинг гапларини тинглай туриб, маъқуллаганча тасалли бераман. «Ёзаман, жавоб келавермаса, ёзаман», дейман. Лекин яна кўнглимда иккиланиш ва ишончсизлик бош кўтаради. Ҳаммаси шу ёлғиз момо, кўнгли яриму, бағри кенг момо айтгандек бўлсайди. Унинг хонадонидан қўним топадиган бола улғайгунча бирор айриликни кўрмаса эди. Шу боланинг тусатдан иккинчи қатла етим бўлиб қолишидан хавотирланмасайдим. Албатта ёзар эдим! Момога фарзанд сўраб унинг номидан ёзардим. Лекин ёзишга қўлим бормайди. Билмайман нима бу? Билолмайман, кимни аяяпман ўзи?..

Бу — даврнинг ўткир кўзидан панадаги, бир қишлоқдаги ёлғизгина аёлнинг мўъжаз кўнгил достони. Мана шуни шеърий мисраларга жо қилса, торларга ҳамоҳанг этса, бозорбошларда, бош майдонларда баралла куйласа арзийди. Кел дўстим, фожиа қиссалар билан эмас, хайрли ишлар ва меҳр-мурувват таърифи билан юракларга чўғ солайлик. Сен шу момони достон қилсанг эди...

Алишер ПОЁНОВ

Миллий Тикланиш
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 0931.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Саҳифаловчи: Холида ИСЛОМОВА
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 23.10

Манзилимиз: Тошкент-83,
Матбуотчилар кўчаси — 32.
Телефон 133-50-18.
«Шарқ» нашриёт-матбаа консерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Шерали НИШОНОВ